

Эхэ хайхан нютагаа эд хамта мандуулаа!

1921 оной
декабриин 21-нээ
гарана

Бүгдэ
арадай
газетэ

БУРЯАД ҮНЭН

1996
СЕНТЯБРИИН
21
Намарай дунда улаагшан
тахяа
нарын 9
СУББОТО
гарагай 7
№181 (19521)
Газетын сэн
хэлсээтэ.

Мүнөөдэрэй
шухала
асуудал

УГ ЁНОЁО, УРДЫНГАА ЗАНШАЛЫЕ НЭРГЭЭХЭ

Хурдадхалын, хубилгалын, үмсэлэлгын, дэлгүүрэй харилсаанай үенүүд гээд ажабайдалдамнай удаа дараа эрид хубилалануудай боложо байха үедэ, үндэһэн соёлоо болон арадайнгаа болбосоролые дэбжээхэ, уг ёноёо болон урдынгаа заншалые нэргээхэ, түрэлхи буряад хэлэ бэшгээ саашадань хүгжөөхэ амин шухала зорилгонууд гаража байна гэшээ ааб даа. Иймэ орёошье, бэрхтэйшье сагта ямар аргаар, яажэ эдэ бүтэдээ бэлүүлхэ гэшээб гэнэн асуудалда элдэб ханамжа, бодомжо, дурадхалнуудые "Буряад үнэн" болон бусад хэблэлдэ, элдэб хуралдаануудта хэлэгдэжэ байдаг. Эндэ түрэлхи буряад хэлэ бэшгээ саашадань хүгжөөхэ талаар ханамжаа хубаалдаха ушартай болоноб.

Абааар юун гэжэ хананабши гэхэдэ, зарим зон манай залуу үетэн түрэлхи хэлэн дээрээ хэлхээс болижо, хото, тосхон газарта тэрэнээ алдажа байна гээд хэлсэдэг. Гэхэтэй хамта, манай буряад зон ехэнхидээ хүдөө нютагта ажабуудга тула, түрэлхи хэлээс алдахагүй, харин Улаан-Үдэ хото мэтэ газараар хургуули хэжэ байхадаа, ниитэ зоной дунда ородоор хөөрлөөшье наа, хүдөө нютагтаа бусаад байхадаа, буряадаараа ярилдадаг. Элдэб түрэ, найр, түрэнэн үдэрөө тэмдэглэлгэ дээрэ ханангаа үзэгдөөгүй гобор дуугаа дуулажа, үрээлээ хэлэжэ, нарьяжа зугаалжа байдаг гэшээ. Залуу үетэниие үдэрһөө үдэртэ иймэ тиимэт, хэлэ маа мартаат гэжэ байгаа наа, зориггоо хухаржа, дээрээшье, тиимэ гэшээ гүбди гээд яажэ өөдөлхөб даа. Харин хайн тээшэнь хэлээд хургабал, зоригтой, золотой хүн болохо ха юм даа. Мүнөө үедэ энээн тухай ойлгохо шухала гэжэ хананаб.

Ургажэ ябаа залуу үетэмнай түрэлхи хэлэ бэшгээ шудалан мэдэжэ, хэрэглэжэ, үргэжэ ябаг гэ наа, нэн түрүүн түрэнэн эхэ эсэгэнь балшар бага наһанһаань хургаха ёһотой ааб даа. Саашадаа түрэлхи буряад хэлээс үзэдэг тусай сээрлигтэ, хургуулида хургаха мүнөө дуранай болоо ха юм. Иигэжэ үрэ хүүгэдэ түрэлхи хэлээс мэдэхэ, түрэнэн дайдаа, түрэл арадаа нэрлүүлэн омогорхохо зон болгохоһоо бэшэ, ондоо хэнэйшье манай орондо энээнине бэлүүлхэгүйн мэдээжэ.

Гэхэтэй хамта, зарим манай мэдээжэ эрдэмтэд, ахамад үбгэд, сэхээтэд бидэ буряадууд бэшэ, харин буряад монголшууд гэшээбди, тиимэһээ монгол хэлэ бэшгээтэ орохо ёһотойбди, мүнөөнэй буряад литературна хэлэ бэшгээг хуруугаар нютаг нютагай литературна хэлэ байгуулаа гэхэ мэтэ дурадхалнуудые хайн хананагаараа бэшэнэ гэшээ ааб даа. Тээд эдэ үүдэдэй хэлэһые бэлүүлхэмнай гээд ороо наа, үүдэнь байһанаа алдаад, одоол хулһайда тула бууха бэшэ гүбди гэжэ хананаар байна. Тиигэжэ хуруулжа байхынгаа орондо, мүнөөнэйнгөө буряад хэлэ бэшгэе нарижуулха, тэрэнээ гүбдүүдэй сээрлигтэ, эхийг дунда болон дээдэ хургуулинуудта, мүн ниитэ буряад хэлэ бэшгээ хэлэгдэжэ шаалгыг хайжаруулха хэрэгтэй ха юм.

Эндэ буряад хэлэнэй багшанарые бэлдэлгэ тухай тогтонгүй гарахын аргагүй. Дээдэ үеын, мүнөөнэй буряад хэлэнэй багшанар түрэлхи хэлээ ёһоороол өөдөн татажа ябаһан зон юм.

Урдаһаа нааша дээдэ мэргэжэлтэ багшанарые бэлдэжэ байһан Д. Банзаровай нэрэмжэтэ багшын дээдэ хургуулида, мүнөө Буряадай гүрэнэй университетэ хаяын жэлүүдтэ нютаг нютагһаа эрхим бэлдэхэлтэй үхибүүд олоор ородог боложо, ехэ бэрхэ мэргэжэлтэд гарана. Эдэнэй олонхид Улаан-Үдэ хотын хургуулинуудта түрэлхи буряад хэлээс зааха талаар ехэ юумэ хэжэ байдаг. Усть-Ордын округ, Ойхоной райондо зааха багшанар олоор бэлдэгдэжэ, буряад хэлэ заалга тэдэ нютагуудта эршэмтэй ябуулагдана.

Тиихэдэ үргэн ниитэ зоной түрэлхи буряад хэлээс шудалха хэрэгтэ радио болон телевидени ехэ үүргэ дүүргэхэ байгаа юм. Элдэб зүйлэй юумэ ородоор дамжуулжа, харуулжа байдаг хэдэн каналнууд бүхэли хүни үдэрөөр ажаллана. Тиихэдэ Буряад Республика байгаад, буряад хэлээр дамжуулжа байха каналгүй байхамнай гайхалтай юм агша. Буряадай радио болон телевидени гэшээ үглөө, үдэшэ өөдөгүй саг соо ёһо тэдэ дамжуулдаг гэшээ аабдаа. Гайхахадаа, Ханхалаев ноёнтой "Ариг Ус" мэтын компанинууд дайдын юумэ ород хэлэн дээрэ харуулжа байнхаар, тэрэ каналаа буряад хэлэн дээрэ харуулдаг болгожо, олзо бэдэрхэдэнь яадаг байгаа гэшээб гэжэ хананабди.

Баһа нэгэ иймэ асуудалаар хэлэлтэй байна. Зарим зон буряад хэлэ хүгжөөхэ тухай хэлсэхэдэ, тэрэнэн дээрэ хэрэг хүтэлбэри ябуулха хэрэгтэй гэдэг заншалтай. Тээд хайшан гээд буряад хэлэн дээрэ мүнөө сагта хэрэг хүтэлбэри гаргахабди, тэрэмнай хэр зэргэ туһатай юм гэжэ хайса бодохоор гэшээ. Дэмэ ехэ ехээр абдаад, тэрэмнай бэлүүлэгдэхэнь бэрхэ, тиигээдшье ямар туһатай байһаниинь мэдэгдэхгүй юумэнэй түлөө оролдоһон, ярилдаһанай олзо бии гэшээ гү? Харин бүхы хэрэг хүтэлбэрийн саарһа бэшэжэ шададаг болохынгоо урда тээ, өөһэдөө буряадаараа хоорондоо ярилдажа, буряад хэлэн дээрэ уншажа, бэшэжэ шададаг болоо наамнай, хураггүй олзотой бэшэ юм аа гү. Тиигээдшье хэрэг хүтэлбэрийн дансанууд гэшээ архивай өвөрто хадагалагдадаг, аман зохёол гү, али уран зохёол шэнги үдэрһөө үдэртэ уншагдажа, хэлэ ама, ухаа бодол хайжаруулжа, зүрхэ сэдхэл хүдэлгэжэ байдаг бэшэ ха юм даа. Хэрэг хүтэлбэри хэхэ тухай тоосолдожо байхын орондо, буряадаймнай уран зохёолшоо хэр зэргэ ажаллана гэшээб, буряад хэлэ бэшгээ хүгжөөхэ гүнзэгы удхатай, уран найруулгатай, уһан буряад хэлээр бэшэгдэхэн, уншан хужарлуулха, урмашан баярлуулха ямар томо зохёолнуудые арадтаа бэлэглэнэ гэшээб гэжэ хэлсэбэл, хайн бэлэй.

Хэлэ шэнжэлгэдэ хабаатай элдэб асуудалнууд тухай зүблөөн хэгдэхээр болонхой, мүн бэшгээшье дүримөөр нилээд шухала зүйлнүүдые хаража үзэхөөр байдаг, харин мүнөө энэ тэдэгээр юрэнхы байдал тухай ярьагаа дүүргэхүү даа.

А. ДОРЖИЕВ,
хэлэ бэшгээг эрдэмэй доктор, Буряадай
гүрэнэй университетэй профессор.

ПРЕСС-КОНФЕРЕНЦИ БОЛОБО

Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.И. Семёнов болохоёо байһан Арадай Хуралай ээлжээтэ сесси дээрэ зүбшэн хэлсэгдэхэ асуудалнуудта гол анхаралаа хандуулба. Тэрэ зүбшэн хэлсэгдэхэ 20 гаран асуудалнууд сооһоо Буряад Республикын 1996 оной түрүүшын хахад жэлэй республиканска бюджетэй гүйсэдхэл тухай тоосоон шухала асуудалнуудай нэгэн болоно гэжэ тэмдэглээ.

- Мүнгэн хангай асуудал тон хүшэр хүндэ асуудалнуудай нэгэн болоно, - гэжэ тэрэ хэлэхэн байна. Россин Федерациин Правительстванаа мүнгэ трансфертээр абаха баһал хүшэр, тиимэһээ республикадотороо өөһэдөө олзо оршо оруулха асуудал шийдхэхэ ёһотойбди гээб. Үнэхөөрөөшье, энэмнай булганда мэдээжэ юм ааб даа. Промышленна олон предприятинуудай продукци үйлдбэрилэн гаргаха арга шадалгүй болоһон дээрэһээ урдань завод болон фабрикануудта ажалладаг хүнүүдтэ хүдэлмэри олгохо хэрэгтэй болоно ха юм. Жэшээлхэдэ, Захааминай районной вольфрам-молибден абадаг комбинатта ажаллагшадые ондоо районуудта эльгээжэ ажаллаха арга боломжо олгохо тухай асуудал шийдхэгдэжэ байна гэжэ Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.И. Семёнов хэлэбэ.

Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдэй түлөөлэгшэдэй олон тоото асуудалнуудта харюусаа.

С. БАИРОВ.

СУГЛААНДА БЭЛЭДХЭЛ ТҮЛЭГ ДУНДАА

Буряад арадай конгресс аймаг бүхэндэ таһагуудые эмхидхэхэ тухай хандалгануудые толгойлогшодтонь эльгээһэн байна. Ушар иимэһээ Советскэ районной захиргаанай толгойлогшо А. Бертаков конференци үнгэргэхэ талаар эмхидхэлэй комитет байгуулха тухай тогтоол абahan байгаа. Тэрэнэй бүридэлдэ оробо гэбэл:

1. Семёнов Н.М. - Советскэ районной граждан обороны болон онсо байдалай талаар штабай начальник, комитедэй түрүүлэгшэ,

2. Гармаев В.Э. - Захиргаанай толгойлогшын туһалагша,

3. Мохосоева М.В. - зониие социальна талаар хамгаалгын таһагай инспектор,

4. Андыков В.С. - бага предпринятиин директор,

5. Борова Т.Л. - Зареченск хууринай захиргаанай

толгойлогшын орлогшо,

6. Тангаров С.С. - "Урожай" гэжэ акционернэ бүлгэмэй директор,

7. Бальжинимаев З.Б. - Соколхууринай захиргаанай мэргэжэлтэ.

Эмхидхэлэй комитет түрүүшын суглаае сентябриин 4-дэ, хоёрдохиинь энэл нарын 19-дэ үнгэргэбэ. Ээлжээтэ зүблөөн дээрээ эмхидхэлэй комитедэй гэшүүд октябриин 3-да, үдэрэй 3 сагһаа, Советскэ районной захиргаанай байшан соо конференци үнгэргэхэ тухай шийдхэбэри абаба. Тэрэнһээ гадна конференцидэ хабаадаха делегадуудай мандадууд тараагдаба. Тэдэнэй тоо 120-до хүрэнэ. Конференци дээрэ хэгдэхэ элидхэлнүүд болон бусад асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдээ.

Б.М. БАЛДАНОВ.

Буряад Республикын Президентын дэргэдэхи Советдэ

ГАЗАРНАЙ БОДОТО ЭЗЭДТЭЙ БОЛОО ГҮ?

Аграрна реформо бэлүүлхэ талаар Буряад Республикын Президентын дэргэдэ бии болгогдоһон Советэй ээлжээтэ заседани хая болоо.

Тус заседаниие Буряад Республикын Президент А. В. Потапов хүтэлбэрилөө. Эндэ Республикын Правительствын Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо В. К. Агалов, хүдөө ажыхын болон эдээ хоолой министр Б. Ц. Семёнов, экономикын министр Н. И. Атанов болон бусад харюусалгата тушаалтад, зарим аймагуудай захиргаанай гулваанар, ажыхинуудай хүтэлбэрилэгшэд, мүн эрдэмтэд хабаадласа.

"Газар тушаа харилсаануудыг хубилган шэнэдхэлгэ тухай" гэхэн асуудалаар Буряад Республикын Газарай нөөсөнүүдэй, газар эсхэмжэлгын талаар гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшын орлогшо Б. Б. Ральдин элидхэл хээ.

Унгэрһэн хэдэхэн жэлэй хугасаа соо республика дотор газарай харилсаануудыг үндэһөөрнь хубилгаха, газарыг эзэтэй болгохо, зүбөөр хубаарилан ашаглаха хэрэгые гүрншүүлхэ, газарай кадастр бии болгохо хэрэгтэ бэлдэхэ гэхэ мэтэ нилээд ехэшье, орёошье, онсо шухалашье хүдэлмэри хэгдэжэ байна. Мүнөө республика соо 259,3 мянга гаран хүн газараа өөһэдүн зөөри болгожо абаад, тэндээ хүдэлхэ, элдэб янзын шэглэлэй ажыхинуудыг эрхилхэ аргатай, эрхэтэй болобо, гэжэ элидхэлшэ онсолон тэмдэглээ.

Бүхы дээрээ республика соо 35.133.410 гектар газар дайда тоологдоно. Тэрэн сооһоо 3,8 миллион гектарынь хүдөө ажыхын эдүүрийн газар болоно. Энэмнай мүнөө хамтын, таряашадай, фермерскэ, хубиин хамһабарин, хүдөө ажыхын элдэб предприятия, эмхинүүдтэ хубаагдаа, гол түлээ тодорхой эзэдтэй болгогдоод байна.

- Эдэ жэлнүүдтэ Россин Федерациин, Буряад Республикын Президентнүүдэй, Правительствануудай гаргаһан олон тоото нормативна документнүүдыг хүтэлбэри болгожо, газарай реформыг түргэн хүсэндэнь хүргэхэ гэжэ оролдонобди. Гэбэшье бүхы дээрээ эндэ үшөөл дутуу дунда, хүсэд шиидхэгдээгүй, арсалдаатайшыг асуудалнууд олон гарана. Юуб гэхэдэ, газарай харилсаануудыг гүйсэд наринаар тааруулан тодорхой хуули үшөө үгы байна бишуу, гэжэ Б. Б. Ральдин хэлэнэ.

Табигдаһан асуудалнуудыг зүбшэн хэлсэлгэдэ олон хүн хабаадласажа, үгэ хэлээ. Тусхайлбал, Буряад Республикын Газарай талаар гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшэ Ю. И. Алексеев, Хягтын аймагай өөһэдэгөө хүтэлбэрилгын захиргаанай гулваа В. М. Стручков, Кабанскын аймагай Байгалай ОПХ-гай директор Н. И. Шолен, Загарай аймагай "Гигант" колхозой түрүүлэгшэ А. Т. Стопичёв, Буряад Республикын Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ А. Г. Нечаев, Республикын АККОР-ой түрүүлэгшэ В. А. Минтасов, Шулуутын холимог тэжээлэй заводой директор Б. Б. Шараддаев, аграрна асуудалаар Президентын советник А. М. Шевченко, хүдөө ажыхын болон эдээ хоолой министр Б. Ц. Семёнов гэгшэд үгэ хэлэһэн байна.

Тэдэнэр республика соо газар тушаа харилсаануудта хабаатай асуудалнуудта тогтоо. Илангаяа тэрэниие зүбөөр хубаарилха, тодорхой эзэтэй болгохо, газарай түлөө налог хүсэдөөр суглуулха, газарай сэн тогтоохо, тэрэниие худалдаха, худалдан абаха тоодо гурим бии болгохо гэхэ мэтэ асуудалнуудыг тааруулхаар, шиидхэхээр хуулиин үгы байһан

дээрһэнэ элдэб олон хазагайруулганууд, хуули буса ябадалнууд гарана гэжэ үгэ хэлэгшэд тэмдэглээ.

Республикын Президент А. В. Потапов хэлсэгдэһэн асуудалаар тобшолол хэжэ, богонихон үгэ хэлэбэ.

Саашадаа экономикын болон эмхидхэлэй ямаршыг туримтай ажыхинуудай бээ даагаад хүдэлхэ, экономикойго, ажыхыгаа эрхилэлгыг бэхжүүлхэ, туһалха, илангаяа газараа ашаг үрэтэйгөөр, хүсэд дүүрэнээр хэрэглэхэ арга тэдэндэ олгохо шухала гэжэ заагдаа.

Энэнтэй хамта Россин Федерациин Газарай кодексн, Газар тухай тодорхой Хуулиин даб дээрэ үгы байгаа хадань, газарай харилсаан болон газар ашаглан хэрэглэлгэ тухай Буряад Республика соогоо өөһэдүн нормативна актнуудыг түргэн зохёожо хэрэглэхэ саг ерээ гэжэ олон хүн дурдахаа. Энээн соонь газарай сэн тогтоохо, газарта хабаатай урьһаламжа бии болгохо, газарай налог тохохо, мүнгэ һомолхо, газар худалдалгын, худалдан абалгын дэлгүүр байгуулха, саашань газар тушаа харилсаануудыг тааруулха гүрэнэй программа бэлүүлхэ, хэрэгтэй болоо һаань, газар шэнээр хубаарилха, хэрэглэгдээгүй байһан газарай жаса бии болгоод, тэндэһээ эдээ хоол абажа шадахаар юридическэ нюурнуудта, хүнүүдтэ дамжуулан үгэхэ гурим тогтоохо гэхэ мэтэ асуудалнууд түргэн шиидхэгдэхэ ёһотой гэжэ хэлсэгдээ.

"Хүдөө ажыхын продукция үйлдбэрилдэг, буйлуудлаг элдэб янзын жэжэ предприятинуудай хамжаа, нэгдэлнүүдыг яаж бии болгохо тухай" асуудал хэлсэгдэхэ байһан аад, тэрэн бэлдэгдээгүй байжа, хойшлуулагдаа.

Мүн "Республикын хүдөөгэй зон мүнөөнэй социальна байдал тухай" асуудалаар секцие хүтэлбэрилэгшэ Ч. Б. Базаржаповай тобшо элидхэл шагнагдабашье, энэгээр зүбшэн хэлсэлгэ болоогүй. Тус асуудал амьараа, хожомой заседани дээрэ харагдаха юм.

М. НАМЖИЛОВ.

Ургаса хуряалга—96

ШАМДАГАЙ ХҮДЭЛХЭ ХЭРЭГТЭЙ

Республикимнай ажыхинуудта, нёдондо жэлэйхидэ орходоо 13 процентээр бага тэжээл бэлдхэгдэнхэй. Гансал Захаминай, Баргажанай, Зэдын аймагууд нёдондохид дүнгүүдээ дээшлүүлжэ шадаа. Эмхитэйгээр, оролдосотойгоор хүдэлхэнэй ашаар Тарбагатайн, Кабанскын, Зэдын аймагуудайхид сенаж элбэгээр даража абанан байна.

Таряа, хартаабха ба овогш хуряалгада мүнөө гол анхарал хандуулагдана гэшэ ааб даа, Тиибэшье харюусалгата энэ хаһын үедэ һанаа зобоохор баримтанууд олон. 261 мянган гектар таряалангай оройдоол 12. процент талмайдань таряан унагаагданхай. Сентябрьин 13-най байдлаар Хэжэнгын, Прибайкалийн аймагуудта таряа хуряалга үшөө эхилээгүй байгаа. Түнхэнэй, Тарбагатайн, Ивалгын, Загарайн аймагуудай таряашад һаял ажалаа эхилбэ. Эдэмнай оройтоо, юундэб гэхэдэ, хэды үдэрһөө октябрь һара гарахань лабтай. Тиихэдэ Хурамхаанай, Сэлэнгын, Баргажанай, Захаминай, Кабанскын аймагуудта таряа хуряалгын эршэ нёдондохойхоо нэгэ бага дээгүүр.

Мүнөө жэлэй ургаса нёдондохидоол адли шахуу, гектар бүриһөө дунда зэргээр 11,8 центнер орооһон хуряагдана. Энэ жэлэй ган гасуур, эртын хюруу болон сагай уларилай бусад "һаалтануудыг" хараадаа абал, муу бэшэ гэжэ мэргэжэлтэд тоолоно.

Хартаабха энэ жэл 1600 гектар талмайһаа хуряагдаха юм. Мүнөө үедэ 83 гектарһаа малтагдаа. Энэмнай нёдондо жэлэйхидэ багал даа. Хэрбээ үнгэрэгшэ жэлэй энэ хаһада 800 тонно шахуу овогш абтаад байбал, мүнөө оройдоол 300 тонно хуряагданхай.

"Һайн паартай байбал, һайн ургаса абаха", - гэжэ таряашад хэлсэдэг. Тиимэһээ элдэб шалтагануудай олоншыг һаа, республикимнай олон ажыхинууд энэ ажада хамжаралаа ехэ хандуулаа. Жэшэнь, Бэшүүрэй таряашад 19300 гектар паар бодхоонхой, ерээдүйн һайн ургаса абаха бүхы арга боломжотой болоо гэхэдэ, алдуу болохогүй. Энэ талаар Сэлэнгын аймагай механизаторнуудыг баһал магтааар. Мүнөө жэлэй тэжээл бэлдхэлгын ба ургаса хуряалгын ажалай гэмгүй һайн эмхидхэгдэнхэдэ Эдээ хоолой федеральна корпорациин (директорынь Ю. А. Бавыкин) үүргэ ехэ гэжэ тэмдэглэмээр. Энэл корпорациин хүсөөр республикын ажыхинууд техникэ, заһабарилгын хэрэгсэлнүүдыг, тоһо түлишэ, минеральна үтэгжүүлгэ болон бусадые абаха аргатай байгаа. Урьһаламжаар мүнгэнэй үгтэбэшье, тэрэнээ бусахань гайтай юм ааб даа. Тээд, яахаби, ажалаа орхижорхихо бэшэш.

Саг хашажал байна... Хуряагдаха, сабшагдаха газар үшөөл ехэ. Шамдагай хүдэлхэ хэрэгтэй.

З. ТЭЛИН,
манай штатнабэшэ корр.

Буряад Республикын Арадай Хуралай комитедүүдтэ

БЮДЖЕТ ЯМАРААР БҮРИДҮҮЛЭГДЭНЭБ?

Хэды хоногһоо эхилхэ Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжээтэ сессийн үзэмжэдэ аяр хорёод асуудал зүбшэн хэлсэгдэхээр хүлээгдэнэ. Арадай Хуралай хороонуудта энэ сессидэ зүбшэгдэхэ хуулинуудай проектүүд үшөө үшөө дахин зүбшэн хэлсэгдэжэ, һүүшын хубилалта, нэмэлтэнүүд оруулагдана.

Социальна политикын талаар хороондо, жэшэнь, һаяхана зүбэл үнгэрэгдэжэ, "1996 оной түрүүлшын хахад жэлдэ республикын бюджет ямараар дүүргэгдэнх тухай", "Уялгата медицинн страхованийн территориальна жасын 1996 оной бюджет тухай", "Эрдэм һуралсал тухай", "Буряад Республикын Хуулида хубилалта нэмэлтэ оруулха тухай", "Гүрэнэй Бурядай университет тухай" гэхэн 11-дхи сессийн үзэмжэдэ табигдаха асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэбэ.

Уялгата медицинн страхованийн Бурядай территориальна жаса энэ жэл 154 миллиард 214 гаран миллион страховый түлбэрийн мүнгэ суглуулхаар хараална. Мүнөө үедэ республикын 9 аймагтай тусхай хэлсэһнүүд баталагданхай, үшөө хоёр аймагтай һаяын үедэ баталагдаха юм ха. Энэ хэлсэһнэй ёһоор, аймагай захиргаанууд, ажалгүйшүүдыг медицинн зүгһөө хангалгада гүрэнһөө үгтэдэг мүнгыг энэ жасада дамжуулха ёһотой. Тус жасын зоориһөө республиканска больница горитойхон хангалга абадаг гэжэ олон зон дуулаһан байха. Мүнөө жэлэй бюджетдэ

энэ туһаламжаны үшөө нэмэжэ, 11 миллиард түхэригтэ хүрэхөөр хараалагдана. Тээд энэмнай хуули хазагайруулан ушар. Тиимэһээ хойто жэлһээ иимэ туһаламжа үзүүлэгдэхээ болуулагдаха. Гэхэтэй хамта, энэ жасада түлэхэ мүнгэнэй үрийн хэмжээн 214 миллиард түхэригтэ хүрэнхэй.

Тоологын (счётно) палата энэ жасын хүдэлмэриг, сутларһан мүнгэнэй хэрэглэлгыг үни удаан шалгажа, олон дутагдалнуудыг элирүүлһэн байгаа. Энэ талаар ямар ажалай хэгдэжэ байһан тухай хорооной гэгшүүдэй асуудалда, тус жасын түрүүлэгшэ О. В. Логина харюусахадаа: "Хэмжэһнүүд абтана. Жасын хэрэглэмжэдэ гэжэ хараалагдаһан мүнгэн 735 миллион түхэригөөр бага болгогдожо, мүнөө 1 миллиард түхэригһөө үлүүтэйхэн болонхой. Бэшэшье асуудалнуудаар ажал ябуулагдаа", - гэжэ тэмдэглээ.

Тус асуудалаар сесси дээрэ абтаха тогтоолой проект, эдэ болон бусад нэмэлтэ хоролтонуудтай хорооной зүблөөн дээрэ баталагдажа, 11-дхи сессийн үзэмжэдэ табигдахаар бэлэн гэжэ тоологдобо. Республикын бюджет... Ээлжээтэ сессидээр энэ асуудалаар ямар шанга, арсалдаатай хооролдөөнэй

болохо байһыень хүн бүхэн тухайлна ёһотой. Россидашье, Буряад Республикадашье мүнгэн үгы. Тээд бии байһан мүнгэнэй хэрэглэмжэ, гаргашань хайшаа юм? Хай, юрын хүнэй энэ "манан" соо даб гээд "үнэн харгыень" олохо гэшэ бэрхэтэйхэн лэ ха. Социальна политикын талаар хорооной зүблөөндэ хабаадаһан В. Б. Саганов үгэ хэлэхэдэ, бюджетэй дүүргэлгын, тэрэнэй хэрэглэлгын асуудалнуудаар һанаагаа ехэтэ зобожо байһанаа нюубагүй.

Республикадаманай мүнгэ зоориин талаар онсо байдал тогтонхой. Пенсийн, үхибүүдэй тэдхэмжын, салин хүлһэнэй мүнгэн үгы. Республикын засагай дээдын зургаануудай энэ талаар дурдахашье юумэниинь байл үгы янзатай. Бюджетнэ - финансовая политика гэжэ республика дотор байхагүй. Финансын министерствын ба албан татабаринн талаар республиканска инспекциин Арадай Хуралда үгэһэн, 1996 оной түрүүлшын хахад жэлэй олзын тоо тухай мэдээһнүүд, аяар 125 миллиард түхэригөөр алгасатай байха юм. Энэмнай юун гэшэб? Хэдыхон триллион түхэриг хэрэглэжэ байдаг багахан республика аад, арай гэжэ олоһон олзо оршоёо

тооложо шадахаа болоо юм гүбди? Харин тиихэдэ мүнгэнэй хэды үгы байбашье, республикимнай зарим аймагууд бюджетээ 120-130 процентээр дүүргэбди гээд, мэдээһэнэ. Урьһаламжа ехээр абаха гэхэн ябадал энэмнай болоно ха юм даа. Бюджетдэ орохо мүнгэнэй хэды бага байбашье, налогово хүнгэлэлтэнүүдыг республикын Президентһээ эхилээд, Правительство хойно хойноһоон үгэжэл байхадаа, юун болоноб. "Мотом" банкын ялын түлэлгэ тушаа ойлгогдоогүй юумэн олон. Буряад Республикын Правительство "Алтан урьһаламжа" гэжэ 750 килограмм алта гүрэнһөө абаа һэн. Тиигээд бараниень юундэшьеб даа "Мотом" банкда үгөөд, үглөөдэрын 600-гаад килограммынь худалдагдаһан байна. Ямар сэнтэйгээр, хэндэ, олзо оршонь ямар байха юм? - энэ асуудалнуудта харюу мүн лэ үгы. Экономикын министерство бии, тээд хэһэн ажалын харагдаггүй. Тийгэбэшье Президентын дэргэдэ энэл талаар хүдэлхэ түсхай зургаан байгуулагдаа. Хамтаруулагдаһан (консолидированна) бюджет баталан абаха хэрэгтэй гэжэ би үнидэ дурдахаа һэм. Тээд хэньшэ энэ асуудалда анхарнагүй. Энэ

сесси дээрэ Буряад Республикын Президент Эдэ бүгэдыг тайлбарилха, саашадаа ямар хэмжэһнүүдэй абтаха тухай тоб байса хэлэхэ ёһотой. Тиихэдэ бюджет тухай асуудал сессийн түрүүлшын үдэр яашье табижа болохогүй. Депутатууд мүнөөнэй байдалтай һайн танилсаг, данса саарһануудыг анхаран уншаг. Дары түргэн эрид хэмжээ абаагүй болболнай, саашадаа юунэй болохынь хэлэхэньшэ бэрхэтэй, - гэжэ Арадай Хуралай Бюджетэй, налогой, финансын ба банкын талаар хорооной түрүүлэгшын орлогшо В. Б. Саганов эригтэ, шүүмжэлэл ехэтэйгээр сугларашадта хандаһан байна.

Үнэхөөрөөшье, республикын бюджет тухай асуудал мүнөө айнабар хурса болонхой. Саашадаа яаж ажамадарха зонбиди? - гэхэн асуудалда харюу үгы. Эндээ, республика дотороо, албан татабариваа эхилээд, бусадшыг арга боломжонуудта элсүүлэн хүдэлжэ шадахагүй засагай зургаанууд сесси дээрэ юун гэжэ тоосохоб? Элдэб шалтаганууд ба орёо тайлбаринууд олдохол байха. Тиимэһээ депутатууд илангаяа энэ асуудал эригтэ ехэтэйгээр зүбшэн хэлсэхэ бээ гэжэ найдаха дуран хүрэнэ.

В. ШАГДУРОВ.

Ажамидарха арга бэдэрнэ

ХАРААЛХАНАА БЭЕЛҮҮЛЭН...

Манай Хурамхаанай сомоной харьяата газар дайда ехэдаа. Бүридэлдэн аймагай түб хууриндахи эмхи зургаанууд, промышенна предприятинууд, Мүргэнэй, Хурамхаанай колхозууд, 19 шахуу таряашан болон фермернүүдэй ажахынууд ородог.

Хоёр колхоз ба "Восход" гэж фермерэймнай ажахы наалин фермэтэй юм. Үйлдбэрилхэн хүеэ зөөхэй, тонон болгоод, эдэс хоолой магазинуудта тушаажа, наймаа хэнэ. Иймэ аргаар мунгэ оложо, ажамидарха аргаяа бэдэрнэ.

Ургуулан ургасаяа, наахан хүеэ, буйлуулхан тоно, зөөхэйгөө, мяхаяа хотын дэлгүүр абаашажа, худалдаха гээшэмнай үндэхэн хэрэг бшуу. Юуб хэдэ, манай аймаг республикын ниислэл Улаан-Үдэ хотоноо аяар 450 шахуу километрэй зайда оршонхой. Буйлуулхан гаргахан эдэс хоолоо тишэ абаашахын тула али зэргын гаргашада ороно гээшэбиди. Түлишэ-тонодогын материалнуудыс худалдан абахын тула мунгэншье олодоод үтгэхгүй.

Хоёр колхознай жэл бүхэндэ 1000-1000 гаран гектар талмай дээрэ ороото ургамалнуудыс таридаг.

Нёдондо жэлдэ Мүргэнэй колхоз ороото ургамалнуудай яһала найн ургаса абаа бэлэй.

Эдэ ажахынуудаймнай хүтэлбэрилхэн ороото таряанай үндэр сэнтэй Улоонон хараада абажа, үйлдбэрилхэн эһалбарине үргэдхэхэ, ашаг үрэ үтснень дээшэлүүлхэ, байн шанартай үрхэ хүрэнгэтэй боложо, газар ажалайнгаа оньһон техникэ бүрин бүтэн байлгаха хэрэгтэ тусгаар анхарал хандуулдаг болоо.

Аймагай түб хууринда гурбан дунда хургуули бии. Тэдэнэй нэгэниинь Баргажанай болон Хурамхаанай аймагууд хоорондын лицей-интернат болоно. Мүнөө тус хургуулида олон жэлэй туршада директорээр үйлдлэн Буряад Республикын болон Россия Федерациин габыата багша Зана-Базар Сажинович Сажиновай нэрэ могодонхой.

Эдэ хургуулинууднай хуралсалайнгаа шэнэ жэлдэ хургалданхай. Манай колхозуудай механизаторнууд мон-согоршье ороото гээлтэ хоролтодо оруулангүйгөөр, бултынь амбаартаа хадагалан абаха зорилгоёо сүм дүүргэхээр шиидэнхэй.

А. ЯПХАНОВ, Хурамхаанай сомоной захиргаанай зайхан.

долгин эдэниие шангаханаар дайрана. Мүнөө манай аймаг дотор 722 хүн хэхэ ажалгүй болоод байна. Тэдэнэй дундаһаа орой 153-ниинь аймагай зониие ажалаар хангалгын түбтэ бүридхэлдэ абтанхай. Гансал 93-ниинь гүрэнэй талаһаа тэдхэмжэдэ хүртэбэ.

Иймэ орёо хүндэ байдалдаа ороод байхадаа, яаха болонобиди? Энэ асуудалда тоб гэмэ харюу үгэхын аргагүйл даа.

Сомон зүблэлэйнгөө хүн зоной байра байдалые найжаруулха, табиһан эрилтэнүүдэнь дүүргэхын тула элдэб хэмжээ ябуулгануудыс баталан абажа, тэдэнээ олоной х а б а а д а л г а т а й г а а р бэелүүлнэбди.

Баргажан гол дээгүүр Шэнээн-Нуга гэжэ газарта 100 метр утатай, арбаад метр үргэнтэй хүүргэ хамтынгаа хүсөөр ашаглалгада оруулбабди. Энэ хэрэгтэмнай аймагай гулваа Г. Н. Цыбиковэй туһаламжа ехэ.

Аймагай түб хууринда дайнай олон ветеранууд ажаһуудаг. Үбэлэй үедэ түлихэ түлээ гэр бүлэнэртэ асаржа үгөөбди.

Хурамхаан тосхон соо, мүн холо, ойрын гүүртэ, отара, заимханууд дээрэ байгшадта үмсынгоо адууһа малда үбһэ тэжээл хуряжа абаха сабшалангуудай талмайнуудыс хубаажа, тэдэнэрээ эзэн болгон үгэнхэйбди.

Гэр байрануудыс бариха шадалтай дуратайшуудда барилгын материал худалдан абаха хэрэгтэнэ баһал туһаламжа үзүүлэгдэнэ.

Сагай хэды хүндэ хүшэршье наань, байрын гэрнүүдыс ашаглалгада оруулан толонобди. Энэ жэлэй сентябрь соо дүрбэн бүлын байха нэгэ гэр толожо, тэрэнээ тушааха гэнэн хүсэл бии.

Нютагайнгаа хүн зониие сөбөр уһаар хангаха хэрэгые шухалын шухалада толонобди. Түб хуурин соохи уһа бүлэлгын хэрэгсэлнүүдыс бултынь хүдэлгэхэ гэнэн бодол бии. Тэрэнээ бэелүүлхэ гээшэмнай нилээд орёохон хэрэг.

Сентябрь харын эхээр хоёр колхознай үбһэ хуряалгаа дүүргэжэ, эбтэй ээтэйгээр таряа хуряалгадаа хам оронхой.

Нёдондонойхидо орходоо ороото ургамалнуудаймнай ургаса яһала найн. Энэнь хүн бүхэниие баясуулна. Манай колхозуудай механизаторнууд мон-согоршье ороото гээлтэ хоролтодо оруулангүйгөөр, бултынь амбаартаа хадагалан абаха зорилгоёо сүм дүүргэхээр шиидэнхэй.

А. ЯПХАНОВ, Хурамхаанай сомоной захиргаанай зайхан.

"АВТОДИДАКТИКА" гэнэн уласхоорондын академиин президент, академик В. А. Куринский манай Буряад орондо айлшала, сентябрийн 12-то мэрийн бага зал соо пресс-конференци үнгэргэбэ. В. А. Куринский ехэ һонирхолтой, эрдэмтэй хүн. Тэрэ 30 хэлэ мэдэдэг, тэдэн дээрэ найн хөөрэлдэдэг, уншадаг, композитор, скрипач, академик. Тэрэнэй "Технология образования" гэнэн ажалынь дэлхэйн эрдэмтэд үндэрөөр сэгнэдэг, эрдэм хуралсалай талаар дэлхэй дээрэ эгээл найн гэжэ тэрэ ажалынь тоологдодог. Манай Буряад орондо тэрэ 3-

хөөрөөн эхилшэдэг гэжэ тэрэ тэмдэглэнэ.

"Олондо мэдээсэл тараадаг хэрэгсэлнүүдтэ ямараар хандаһаба?" - гэнэн асуудалда А. Куринский харюусахадаа: - "Тэдэниие дэмжэнэб, найнаар хандадагби. Тээд мүнөө һонинуудай хэлэн шэнэ сагай бии болгоһон элдэб муухай үгэнүүдээр бузарлагданхай. Мэдээсэл тараахадаа, юрын зондо ойлгосотой хэлэн дээрэ бэшэхэ хэрэгтэй", - гэжэ хэлээ.

Энэ пресс-конференцидэ Буряадай Уран зохёолшодой холбооной түрүүлэгшэ, "Гэсэр" гэжэ нийтын жасын президент Б. С. Дугаров хабаадаа. Б. С.

хүдэлмэрилэгшэдтэй, Арадай Хуралай Түрүүлэгшын орлогшо А. Д. Карнышевтай ба бусад мэдээжэ хүнүүдтэй энэ үедэ хамта ажаллаһан байна. Үшөө тиихэдэ "Автодидактика" гэнэн уласхоорондын академиин таһаг манай Улаан-Үдэдэ нээгдээ, тэрэнэй ректорээр П. А. Шаблин һунгадаа.

"21-дэхи зуун жэлэй эрдэм хуралсал: Байгалай регионой эрдэм хуралсалай талаар политика" гэнэн, монографи бэлдэгдэжэ байна. Мүн В. А. Куринскийн ажалнуудыс манай эндэ хэлбэхэ тухай хэлсээн баталагдаа. 3-дахи лингвистическэ гимназиин

БЭЛИГТЭЙ ЭРДЭМТЭНТЭЙ

УУЛЗАЛГА

Дугаров 1995 ондо "Абай Гэсэр" үлгэрые Америкын Холбоото Штадуудта англи хэлэн дээрэ оршуулан хэлбэхэ ажал ябуулаад, тэрэн бүтэхгүй байшоо һэн. Тиигээд В. А. Куринскийн тиимэ ажал ябуулжа байхадань, тэрэн бэлдүүлэгдэжэ шадахаар гү гэжэ тэрэ һонирхоо.

"Энэ ажал, хууриһаань хүдэлөө, яагаад ажаллаха түсэб баталагданхай, мунгэнэй талаар асуудаланууд шийдхэгдэхэ, өөрөө оршуулгада туһалаасахаб. Америкын "Гнессис" хэлбэлдэ хүдэлдэг танил нүхэдүүдтээ хандажа, энэ хэрэг бүтэхэ аргатайб", - гэжэ В. А. Куринский харюусаба.

Мунтус пресс-конференцидэ депутатуудай хотын Соведай түлөөлэгшэ В. А. Прокопьев хабааһан байна. Депутатуудай хотын Соведай урилгаар В. А. Куринский манда айлшала. Буряад Республика эрдэм хуралсалай талаар нилээд ехэ алхам урагшаа хээ. БИОН-ой

дэргэдэ оюун ухаан бодолоо сахижа хураха зориготой хургуули эмхидхэхэ хүсэл байна. "Гэсэр" үлгэрые англи хэлэн дээрэ оршуулжа, хэлбэхэ хэрэгтэ туһа нэмэриез оруулхабди", - гэжэ В. Б. Прокопьев хэлээ.

Һүүдэнэ "Манай гэр" гэнэн нийтэ-эмхийн түлөөлэгшэ А. И. Истаева "Пэем гэр" гэнэн проект тухай хөөржэ үгөө. Тэрэ проектын ёһоор, Дээдэ-Онгостойдо байдаг Кумыска хууринда һэем гэрнүүдэй хотохон эмхидхэгдэхээр хараалагдана. Тэндэ 5-6 һэем гэр табигдажа, хүн зон амархадаа, тэндэ орожо, буряад эдэс элихэ, арадай хүгжэм шагнаха, бүхы дээрэ үнгэрһэн үетэй холбоо байгуулха, урданай байдалтай дүтэ танилсаха гэнэн зорилготой.

Москвагай эрдэмтын манай буряад арадай соёлой хүгжэлтэдэ иймэ ехэ хубитаяа оруулжа байхадань, В. Б. Прокопьев депутатуудай хотын Соведай ба мунгэнэй зүгһөө баяр хүргөө. Энээгээр пресс-конференци түгэсэбэ.

А. ПЕРГЕНОВ.

БҮТЭХЭ ТЭЭШЭНЬ БЭЕЛҮҮЛХЭ

Зүүн Сибирин технологическа университет болон Буряадай гүрэнэй хүдөө ажахын академиин эхин шатын курснуудай факультет (ФМК) 1992 ондо Могойто тосхондо эмхидхэн юм.

Мүнөө дээрээ 1-4 курснуудта 145 студент технологическа мэргэжэлээр хургуули хэжэ байна. Тэрэ тоодо эдэс хоол буйлуулгын технологи - 28 хүн, хубсаһа хунарай оёдоллой технологи - 24, барилгын мэргэжэлээр - 19 хүн, арха болбосоруулгын эрдэмдэ - 10 хүн хурана.

Харин хүдөө ажахын ерээдүйн мэргэжэлтэд "Агрономия", "Хүдөө ажахын механизаци ба автотранспорт эдэлгэ", "Бухгалтерия ба аудит" гэдэг мэргэжэл шуудана. Мүнлэ "Хүдөө ажахын экономика ба тэрэниие хүтэлбэрилэн зохёолго" гэнэн мэргэжэлээр, "Аграрный менеджмент", "Маркетинг в АПК", "Экономика внешних связей" гэхэ мэтэ хуралсал гараха юм. Ороогой эхин шатын курснуудай факультеттэ 26 багша хүдэлнэ, тэрэнэй тоодо 3 эрдэмэй кандидат, 6 аспирант ажаллана.

Хуралсалайнь лаборатори болон кабинетүүд мүнөөнэй элдэб түхээрэлдэнүүдээр хангагданхай. Агынхид энэ хуралсалай гуламта - түбье анханһаань дэмжэлэн байна. Б. Норжилов, Д. Батожаргалова, А. Раднабазарон бусад бэрхэ багшанар хургуулинуудһаа эльгэгдэжэ, предмедүүдыс заана. Мүнөөдэрэй байдлаар технологическа университеттэ 77, хүдөө ажахын академидэ 96 оюутан Могойто дээрээ хурана. Факультетэй багшанарай коллектив ажалаа зохёожо,

эрдэм-шэн жэлэлгэ гүнзэгээрүүлэн ябуулхыс эрмэлзэнэ. Түүхын эрдэмэй кандидат, доцент Мунко-Байр Гармаевай ударидааг кафедра. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үеын түүхээр ехэ баян материалнуудыс суглуулаад, заримынь ном болгожо хэлүүлэнхэй. Мүнлэ эндэ элдэб темээр эрдэмэй-практическа хуралдаанууд үнгэргэгдэнэ. Эрдэмэй кандидат Байр Ширабоной хүтэлбэри доро социально-экономическа шэнжэлгын лаборатори нээгдэбэ.

Гэхэтэй хамта, мүнөө үедэ эхин курснуудай факультетэй (ФМК) ажабайдалда, тэрэнэй саашадаа хүгжэхэ хэрэгтэ хэдэн орёо асуудаланууд гаранхай. Анхан энэ факультетэй байгуулагдахада, Агын округ хахад гаргашынь бөө дээрэ абаха гэжэ хэлсэгдэнэ байна. Тээд мүнөө үедэ ФМК-е хангаха мунгэ зөөринь округой талаһаа дутагдадаг болонохой. Округой захиргаан Улаан-Үдэдэ хурадаг хурагдайнгаа түлөө түлбэри оруулжа шадахаа болёо. Тиимэһээ оюутад түрэлхидэйнгөө "хармаан" хуулина. Могойтодо хурадаг хурибүүд 2-2,5 миллион түхэриг жэлдээ оруулха ёһотой. Улаан-Үдын дээдэ хургуулинуудта саашадаа хурагдаһын 7 миллион түхэриг хүрэтэр түлбэри дааха болоно.

Округой захиргаан университеттэй хүтэлбэрилэгшэдтэй хамта зарим тэды ажал ябуулна. Тус факультетдэ дээдэ хургуулинуудай филиал болгон хубилгаха дуралдал оруулагдаа. Тиигэбэл, ФМК гүрэнэй федеральна тэдхэмжэдэ орохо аргатай ха. Зүгөөр энэнь шийдхэгдэтэрээ хэзээ юм?

ФМК-гай коллектив арга зэргынгээ хэмжээгээр факультетдэ үдөөхын түлөө элдэб хараа түсбүүдыс зохёоно, мунгэ алта пэмэрилхэ һэдэлгэ гаргана. Мүнөөдөө 200 миллион түхэригэй олзо өһөздөө олоод байнхай. Түлбэритэ бэлдэхэлэй курснууд, социальн-экономическа лаборатори эмхидхэгдэнхэй. Радио-телевизионно аппаратура табиха "Электрон" гэдэг хуралсалай үйлдбэрийн түб байгуулагданхай. Гадна энэ хургуулийн дэргэдэ электромотор заһабарилха цех байгуулагдаха. Хитадай овоц ургуулагдахад хамта газарай эдэс үйлдбэрилжэ, тэрэнээ сэрэгэй нэгэдэлдэ тушааха, ЭВМ дээрэ хүдэлжэ шадаха тоосоошодыс бэлдэхэ курса нээхэ түсбүүдыс харааланхай.

Шэтэ могодо бэлдэгдгүй мэргэжэлэй университедтэй таһагуудыс үлөөгөөд, ФМК-е хубилгаха тухай наамжанууд ородог болонхой, тэдэн анхармаар шэнги. Жэшэнь, Могойтын СПТУ-гай найн, баян бааза дээрэ хүдөө ажахын академитэй хамта кадрнуудыс эндэн хургааг гаргадаг болоо наа, ямар байхаб?

Колледжын түхэлэй хургуули байгуулаад, тусхай дунда эрдэмтэй агроном, зоотехник, экономист-бухгалтернуудыс бэлдэхэдэ яахаб? Нэгэ халбариень шофёр, тракторист, электрик гэхэ мэтэ мэргэжэлтэдыс бэлдэхынь үлөөхэ ёһотой.

Тусасуудануудыс бэелүүлгэ бэлэн хэрэг бэшэ аабза. Энэниие алишье талаһаа бодомжолжо үзөөд, бүтэхэ тээшэнь шийдхэхэ саг ерээ.

Ц. ГОНГОРОВ.

Агын округ.

ТОЛЫ

Басага хадамда үгэхэ саг ойртобо. Бэлдхэлдүүрэнтээ. Заһал, гоёолто, зүүдхэлнүүд - хуу бэлэн болонхой. Үбгэн түрүү, худагын түрүү - эдэ аха захатан олонхой. Басага хүргэхын урда тэрэнээ зайлгажа айлшалууддаг, түрэл түтимүүдтэйн уулзуулдаг ёһон байһан юм. Иигэжэ хотон айлнуудаараа зайха хоногыень өөһэдөө хаража үзэдэг - 5-10 гү, юрэдөөл, ябаха айлшалха айлнуудай тоогоор тодорхойлдог зэргэтэй.

Мордолгын урда тээхэнэ хадамда гараха басагантай нэгэ жэлтэй эрэ хүн басагы морино дүүрээд (тэбэрээд, һундалдаад), зүг гаргажа (мэдүүлжэ) ябад гээд, тэндэһэнь мориндонь мордохуулжа ябадаг, олон зон хүргэлсэдэг гуримтай.

Угтамжа. Хэды хүнтөөлэй (адууһанай), архитай урагуудай угтамжада ерэхэ юм. Угталсаан, уулзалган... Тиигээд эндээ төөлэй буяалдаан болодог, тэрэниие абажа шадаһан хүн

- Шара нохойн шагайсаа, хара нохойн хартисаа, - гэжэ харюусаха.

- Хаалгатнай хабшадаг гү?

- Хабшадаг.

- Шара нохойтнай зуудаг гү?

- Зуудаг-ээ.

Бэриин хубсаһан: туйбатай, тэрэнь хара бүд бүрээдэ-һэтэй, даруулгатай, һамган дэгэлын

БҮРЯАД ТҮРЭ ТҮХАЙ

Урда сагай түрэ тухайда Гадагмаа эжымгээ хөөрөө бэшэжэ абаһанаа дамжуулжа туршаһуу

Хотон хүхүүр айлнуудай аха заһаһаа эхилжэ, басага зайлгахань эли ааб даа. Иигэжэ ябахадаа, үбгэн түрүү, басаганай бэлэг сэлэгыень абажа ябаха, моринынь эмээлэлсэхын тулада залуу хүбүүн, хэдэн нүхэд басагадын ябалсадаг гуримтай байһан. Бэһэтэндэ төөлэй, дала мэтһин үзүүр мяха, басагадта - ууса, шагайта мэтһин мяха табижа хүндэлдэг - иимэ гуримтай. Хадамда гараха басагантай суг ябалсагшадай дунда нэгэниинь түрүү басаган (изагууртан баянай үри) гээд тоологдодог байгаа. Түрүү басаган хадамда гараха басаган хоёрой урда хоёр хүбүүд һуугаад, уусын дуу дууладаг юм. Тэрэниинь удаа хоёр басагад хоёр хүбүүдтэ нэгэ нэгэ хадаг барюулдаг ёһотой.

- Хадагыемнай тогтоожо хайрлыта даа, - гэжэ түрүү басаган хүбүүдтэ хандаха ха. **Хайбан хайбан хараараа Хайбалзуулан ошоорой. Хорёотойхон хонёороо Баянай суу дуулаарай,** - гээд хангиурдаха.

Басагы зайлгаханай удаа гэртэнь ехэ наадан болодог байгаа. Эндэнь шарууһа (хониной) гаргаха, үбгэн түрүүдэ төөлэй табижа хүндэлхэ.

Ехэ наадан дүүрбэ. Зайлгалсаһан басагадын хадамда гараха басаганд аһалдаад, уйлаадаад, уяраад, байхадань, хүбүүд тэдэнэрыень таһалаад, харида мордохоёо байгшыень гэртэ оруулхадань, нүгөөдүүлн гэр гэртэ харидаг бэлэй.

Басагы хүргэхэ - мордолгын саг оробо. Энээнэй урда тээ үдэрын, сагын, зүгын гаргуулха, ямар морёор ошохыень - тэдэ бүгэдыень үзүүлдэг, наринаар сахидаг байһан.

худында ошодог байгаа. Энэ үедэ нүхэр хүбүүнтээ хүргэнхүбүүн һамганайнгаа мори унаад, хотоёо гурба удаа тойродог юм һэн ха. Сугларһан залуушуул шэнэ гэрэй хойгуурхи зууха тойрожо зугаалдаг, наададаг юм. Тиихэдэ басаганай заһамалнуудһаа дэрэ тэбэрээд бууһан урагуудай, шамбай бээтэй хүбүүдэй нэгэн зуухын хажуугаар үһэрин татажа ябуултаад халахагүй ха. Иигэһээр лэ дэрэ буяалдаан эхилхэ - хара носолдоон, шууян болошодог байһан (совет үеын түрэдэ "выкуп" гэлсээн болодог хаяа).

- Дэрэдэ хэрэгтэй һаа, абатгы, - гэхэн урагуудай уриан дуулдаха. Энээнэй удаа дэрын хайшаа ородогын эли бэээ даа.

Иимэ шууяанай һүүлээр бууһан басаган һамган боложо, туйба зүүлгэгдэхэ, һамган дэгэл үмдэхүүлгэгдэхэ, мүргэхэ ёһолод дүүргэһэнэй удаа шэнэ бэри гэртэ орожо, бэрээдүүдтэй хамта һуудаг. Газаа дүхэриг боложо, хүхинеөн эхилэнхэй. Бэриин мүргэжэ ёһолоодүй байхадань, шэнэ гэртэ хүнүүдэй орохоёо дугташадһаа һаань, тэдэниие хяа нүүрһэдэжэрхидэг байһан юм. Энэ үедэ хүргэн хүбүүн дүхэригтэ аяга барижа, зоние хүндэлжэ, энэ тэрэ юмэ хэжэ ябадаг.

Дүхэригтэ һууһан үбгэн түрүүдэ төөлэй, худагын түрүүдэ ууса баридаг ёһотой. Нара буяалдаагаар түрын найр дүүрэдэг. Энэнь али тээһээ мориной хурды туршалсаан, баһал һонирхолтой таралган болодог байһан ха.

Һамган болоод, бэриин бүхы ёһонуудаа дүүргэһэнэй һүүлээр хүбүүд ерээд:

- Гарсатнай хаагуур бээ? - гэхэ.

татаһатай, хормойтой уужань баһа тиимэ татаһатай, зүүдхэлнүүдын басаганай гэртэхинэй баян, үгытэйһөө болохо. Мүнгэшэ, алташа буряад нарин дархашуулай хэһэн бүтээлнүүд: алта шаража байгаад шүрэ, хуба, һубанууды таблаһан мүнгэн гуу, һиихэнүүд, хажуугай зүүдхэлнүүд - хутага болоод эхэнэр хүнэй бүхы хэрэгсэлнүүд (хулхибша, шүдэ шэгшылхэ, хюмһа абаха гэхэ мэтэ) хуу байдаг байгаа. Мүн моринынь баһал гоёогдодог: хазаар хударгатай, хүмэлдэргэтэй, сасагтай ганзагатай, эмээлын гоёор таблаатай - иимэрхүү байһан гэдэг.

Шэнэ бууһан бэри нүхэрэйнгөө аха захын түрэлхидтэ - баабайнуудта мүргэдэг ёһотой байгаа. Тэрэһнээ хойшо сээрлэхэ юмэн олон - тэдэнэры нэрлэхэгүй, хоймортонь гарахагүй, уужатаяа ябаха, гэртэнь ороходонь, малгай үмдэхэ мэтһин ёһо сахидаг - иимэ. Зариманиинь дан архагаршаг, хашартайшуу ёһо гурим байһан гэхээр шэнги байна.

Бэриие буулгахаяа байһан айлхай хүн төөлэй (энэ ямаршуу юм бэ гэжэ һуража абагдаагүй, бэлэг (хадагууд, пулаадууд) баридаг, хубаадаг юм һэн ха. Ямар хадагууд байһан бэ гэбэл: аандан хадаг - ута хадаг, сэршэн хадаг - богони хүхэ үнгэтэй хадаг, аюуша хадаг - хэдэн алда хадагууд байдаг. Һүн төөлэй табихаяа ерэгшэд бурханда нэгэ ута хадаг табидаг. Тиигэһээр бэээрээ:

- Бэриемнай тэды (тоо хэлэгдэхэ) хоноод харлыта, - гэхэ.

Эсэгэнь басагаһаа хүргэжэ ошодоггүй, ошохо сагай болоо һаань, хоёр-гурбан

гурбан хүнүүдтэй суг ябаад, тэмээ бэдэржэ ябанабди гээд:

- Энээн худартнай энгин тэмээн харагдаагүй гү даа? - гэхэ ха.

- Һү-үү, манай хүрэгтэ байжашы болохо, буужа хайрлагты, түрэ нара хэхээ байнабди, - гэжэ эдэнэрые буулгадаг ёһо байһан ха.

Түрын һүүлээр үнжөөшэд, хоноошод гээд дүүрэн зон байха юм. Баян айлда һаа, үглөөнэй түрэ боложо, унжагайрдаг байһан ха.

Һүүлэ хэлэгдэхэ үгэ. Няутаг бүхэндэ өөһэдын, имагтал тэндэхи зоной гурим ёһоор, өөһэдын шэрэ будаг оруулжа, түрэ үнгэргэдэг болонхой гэжэ ойлгохоор. Шэнэ сагай эрьежэ ерэхэнһээ хойшо буряад зоной аминхэрэгэй урданай ёһо заншалнууд һэргээгдэжэ байһаниинь ойлгосотой. Тиигэхэдэ буряад түрын гол ёһо заншалнуудай ш у х а л а н у у д ы е н ь баримталаад, үе сагтаа тааруулаадшы үнгэргэхэдэ хамаагүй бэшэ юм гү гэжэ һанамаар. Нэгэ иимэрхүү түрые Дулдаргын районой Үзөөн няутагта һаа харааб. Хоёр тээһээ худын түрүү, худагын түрүүнүүд зэргэлжэ һуугаад, үрээлэй - захяа заабариин үгэнүүдые шэнэ айл боложо байһан залуушууд хэлэнэ. Басаганай талаһаа худагын түрүү бологшо Цыбегмит Доржиевна бэхэлгэй дуугаар басагандһаа захяа үгэнүүдэ дуулаха юм.

Урданай түрын зарим ёһо гурим дээрэ дурдабабди. Тиин мүнөөнэй сагта эдэ бүгэдэниие бултынь сахиые уряалһан ябадал бэшэ, юрэл иимэ байһан гэжэ зондо дуулгаха хүсэлэн байгаа, тээд онсолёе.

Д. ЖУГДУРОВА.

АГЫН ТАЛАДА МУХАР ХАРГАНААН - БУДАЛАН УУЛЫН ХОЙТО БООРИ

Зураг дээрэ үбэлэй һаари хүйтэн бүүдэгэр үдэр худанарые угтахаяа боло сагаан морины шэлэжэ унаад, гүйлгэлдэжэ ерээд, моридоо уухилуулжа байһан. Ушарын гэхэдэ, Шулуун-Бата Пүрбындэ түрэ болоо ха. Угтамжада ерэхэн эдэ арбаад хүнүүдые бултынь дурдаагүй: томо гэгшын шэлүүһэн малгайтайнь (дундань) Шулуун-Бата, мүн лэ шэлүүһэн малгайтайнууд - хоёр хүбүүдын, сагаан моритой буряад хубсаһатайнь һамганиинь болон бусад түрэлхидын юм ха.

Энэ зурагай түүхэ тухай хоёр үгэ: ара тээн "9XII-1973" гэхэн тэмдэгтэй. Ушарын гэхэдэ, түүхэшын хизаар ороноо шэнжэлэлгын Агын музейе даагша Жигжитжаб Доржиевич Доржиев үни даа энэ зураг намда эльгээһэн байгаа. Ара тээхи бэшэлгэнүүдынь дээрэ дурдабабди. "Неделида, хараарай" гэхэн захяа доронь баһа бэшээтэй. Ойлгохо, "Известия" газетын хабсаргалта "Неделин" редакци, хүтэлбэрилэгшэдын округой зургаануудтай урид хэлсээд, зорюута эхмидхэдэһэн буряад түрэ байгаа ха гэжэ ойлгохоор. Юундэб гэхэдэ, 70-аад онуудта иимэ түрэ Агын округто балай эхмидхэгдэдэггүй һэн ха. Тэрэ үедэ гал тэргын түргэниие, гашуун унданай ехы шэлэдэг саг һэн ха гэжэ һанагдана. Тиигээдшы буряад түрэ ёһото заншалаар үнгэргэхэ гээ һаа, хадаг табилган болоод, бусад заншалнууд бурхангүйгөөр бүтээгдэхгүй байһаниинь ойлгосотой. Тэрэ үемнай хорюултай байһан бэлэй.

Хорло басаган комод дээр табиятай байдаг түб түхрээр гэрэлдэ нюураа үдэр бүри тоолошогүй олоо ахин харадаг зантай юм. Нэгтэ тэрэн Хорлодо гэрэлдэ:

- Хорлаа, намда одоол хашартай болошобо, ши шамайе хараха бүрээ муухай болонош!

Иймэ үгэнүүдые дуулахадаа, Хорло угаа ехээр сухалдажа, тэрэнээ шала дээр би шадалаараа шаджэрхибэ.

Юумэнэй хан-ян гэрэлтэй сасуу нүгөө тагалга соо юмэ оёжо хууһан

гансал шамайе бүхэли хүнидөө зүүдэндээ хаража үзөөб, үглөөгүүр нэрихэдэм, зүрхэмни тракторай мотоорхоо дутуу бэшээр сохилжо байгаал, мүнөөшье луг-луг сохилнол, баряад үзүш зүрхыемни, - гэжэ Жаргал хэлээд, зүүн гараараа үбсүү сээжээе түргэ түргэнөөр эльбэсэгээнэ.

Даруу зантай Хорло басаган Жаргалай хэлэхэдэ, амандаа уһа балгаһандал, элһэн дээрэ хургаараа юушьеб зуража хуугаа һэн.

Һүүлэй үедэ хараһан кино

Дамнин ОШОРОВ

ХАХАРҮАН ГЭРЭЛ

Рассказ

Эжынь: Хорло юугээ унагаажэ элдэбш?

- Эжы, нюураа харадаг түхрээр гэрэлни шала дээрэ унаад, хахаршабал! Муу юмэ зүгнэбэ аалтай? - гэжэ Хорло хэлээд, баришаба.

- Гэрэлэй хахархада, үндэ бархираа хүмши? - гэжэ эжынь гайхангыар гэрэлдэ.

- Эжы, аа, эжы, би муухай гэрэлдэ гүб? - Угы ааб даа, хэн шамда нигэжэ хэлээб?

- Хэншье хэлээгүй, би үдэр бүри нюураа гэрэлдэ хараа бишүб! - гэжэ Хорло гэрэлдэ, газашаа гүйжэ гаршаба.

Залуушуулай суглардаг газарта гүйжэ ерээд, Эрхүү мүнэнэй үндэр хабсагай шулуун эрье дээрэ гараад, бархиржа хууба. Гэнтэ урдань харагдаа үзэгдөөгүй хүбүүн би болоод:

Хүлисэгты, хажуудатнай хуужа болохо гү? - гэжэ илдамханаар хэлээд.

- Болохо, болохо, юундэ болохогүй юм, - гэжэ Хорло гэрэлдэ, хүхэ торгон дулаадаараа нүдээ аршасагаба.

- Ши бархираа хэбэртэйш, хэн шамайе ходохоогооб?

Хорло эбдэрһэн гэрэл тухайгаа хөөрөжэ үгэбэ. Хүбүүн Хорлые наааруулаха гэжэ шадал соогоо оролдоод, хэлээб:

- Танилсая, минии нэрэ Жаргал.

Хорло нэрээ хэлээд, хонирхооб:

- Би шамайе түрүүшынхэе харанаб, шаанаа хэнэйдэр эрээбш?

- Би Агаһаа тээбии хабсагайгаа үсэгдээр эрээб.

Тэдэ хоёрой танилсажа, нүдэндөөр хуутар, зунай шулуун наран хадан саагуур гаргажа, уданшьегүй харахы болобо. Тэдэнэр танилсажа, нүхэд олоһондоо угаа хуугэтынүүд гэр гэртээ хууб.

Хойто үдэрын Хорло басаганай мүнөөхи гарлаа ерэхэдэнь, Жаргал хаража байба. - Хорло-аа,

болон уншаһан номууд тухайгаа хөөрөлдөжэ хуутараа Жаргал:

- Хорло, би энэ шулуун хабсагай дээрэнхэ хүрэхөө һананаб, - гэжэ гэгтэ хэлээд, хубсаһаа тайлажа орообо.

- Ай бурхан, Жаргал, яана гээшэбши? Эндэһэн нэгшье хүн хүрөөгүй юмэл! - гэжэ Хорло ханаагаа алдаба.

- Аа, танай хүбүүд аймхай хүбүүд гээшэ, энэтнай юун үндэр гээшэб?! Би бүри үндэрһөө хүрэдэгби, - гэжэ Жаргал хэлээд, харбаһан годлидол тархья руу шунгашаба.

Хорло ехээр айһандаа нүдээ аняад, бурхандаа мүргэн хууба.

Жаргалай бүрин бүтэн эрье дээрэ гаража ерэхэдэ, Хорло арай шамай дуугарба:

- Угы, ши Жаргал, яахадаа хүрбэ гээшэбши? Али үхэхэ ханаа гүш?

- Шамайе түрүүшынхэе хараһаар, үнэн зүрхэнһөө дурлашооб гэхэдэм, ши шагнахашье дурагүй байгаа ха юмши. Би шамда үнэхөөрөө дурланхайб, шинии түлөө дүржэ байһан гал соошье, урдажа байһан оёргүй уһан соошье орохоор бэлэн байһанаа гэршэлбэ бшууб.

Хорло юушье хэлэнгүй, гэр тээшээ гэдэргээшье харангүй гүйшэбэ.

Хорло гэртээ ороһоор:

- Эжы, аа, эжы, ши үшөө унтаагүй гүш? - гэжэ ехэл хүхюунээр асууба.

- Үды, шамаяа хүлээжэ хэбтэнэм.

- Эжы, хэлэгтылши даа, үсэгдээр муухай байһан аад, харин гэгтэ мүнөөдэр хайхан болошоо гүб?

- Угыл ааб даа, шимни ходоодоол бултанһаа сэбэр хайхан ябадаг гүбши, - гэжэ эжынгээ хэлэхэдэ, Хорло ханада хадаатай байдаг гэрэлдэ дүтэлжэ харахадань, Жаргалай энеэжэ байһан нюур би болоод, "дэлхэйдээрэ шамһаа гоё сэбэр басага хараагүйб" гэгэн үгэнүүд шэхэндэн дуудба...

Эрхүүгэй үндэр хабсагай шулуун эрьдээр хүбүүнтэй уулзажа танилсаһан басаган сэбэр хайхан болошодог юм гэжэ хүн зоной дунда дэмы хэлсэгүй ёһотой.

Наартай наадандаа сугларжа...

В.ВАНЧИКОВАЙ фото.

ПРАДАЙМНАЙ

Хадаһаа гараһан булагнай
Хабтагар шулуун

дамжууртайл.
Хонгёо хайхан дуунууднай
Хүн зонһоонь

шалгабаритайл.
Боориһоо гараһан булагнай
Будамал шулуун

дамжууртайл.
Бадарма хайхан дуунууднай
Бэе бэеһэнь залгабаритайл.

ЁОХОРОЙ ДУУНУУД

Урда хадан мододнай
Узуураа хушама намаатайл.
Урихан зантай басагаднай
Уярма хайхан зугаатайл.

Хойто мододнай
Холтоһоо хушама

намаатайл.
Холшор хайхан басагаднай
Хонгёо ирагуу зугаатайл.

Хүбшэ тайгын модые
Холоодхоорнь дахуулаа.
Хоолой соохи зугаае
Хухалгаарнь дахуулаа.

АМАН

Ара тайгын модые
Аргамжаарнь дахуулаа.
Аман соохи зугаае
Аялгаарнь дахуулаа.

Хартаабхаяа бэдэржэ,
Хадан шорой хабардааб.
Холшор инагаа бэдэржэ,
Хана хаяа хангиргааб.

Ябалхаяа бэдэржэ,
Ялгын шорой хабардааб.
Яһалханаа бэдэржэ,
Яаран шамдаа шадарлааб.

Эрээбхээ бэдэржэ,
Эрьын шорой хабардааб.
Энэ шамаяа бэдэржэ,
Үүдэ, үрхэ хангиргааб.

Тойрон байжа нийдэхэ
Тохорюун шубуунай хүбүүд лэ.

Тойрон байжа дуулаха
Тээбии баабайн хүбүүд лэ.

Элин халин нийдэхэ
Элээ шубуунай хүбүүд лэ
Эрьын тойрон наадаха
Эхэ, эсэгын хүбүүд лэ.
Хадан үндэр дабаанда,

Хара морин дабааша.
Харанхы хүнийн нааданда,
Хани нүхэд зугааша.
Боорин ута дабаанда,
Боро морин дабааша.
Бүрэнхы хүнийн нааданда
Болзорто нүхэд зугааша.

Үндэр хадан саанаһаа
Үүлэн гараха хэбэртэйл.
Зулгы сэбэр басагадһаа
Зугаа гараха хэбэртэйл.

Набтар хадан саанаһаа
Наран гараха хэбэртэйл.
Зурагар хайхан басагадһаа,
Зугаа гараха хэбэртэйл.

Уһан соохи хорхойдо
Ангир нүдөө мухарюулаа,
Аялдар зантай шаастайда
Ахай нүдөө мухарюулаа.

Салим соохи заһанда
Сахали нүдөө мухарюулаа.
Шуран бэрхэ ахайд
Шаастай нүдөө мухарюулаа.

М. Н. ГЕРГЕНОВЭЙ
суглуулбарһаа.

ХАРГЫН СЭН ХЭДЫТЭБ?

Һүүлэй үедэ салин хүлһэнэй, пенсийн саг соогоо түлэгдэхээ, үгтэхээ болихоод, харгыда ябаха хүн зон ехэтэ тулгардаг болоо гэжэ мэдэдэг, тухайлагшье һэм. Зүгөөр нэгэ имэ гайхалтай мэдээсэл дуулахадаа, хуухымни үһэн үрзышэхэдэ болоод даа. Юуб гэхэдэ, Баргажанай, Хурамхаанай аймагуудай пенсионернүүд автобусоор ябаха "эрхэгүй" болобо. Яахадаа гэхэдэ гү, урдандаа, мүнөөшье үндэр наһатай болошод харгын автобусуудта хуухадаа, мүнгэ түлэдэггүй байһан, байхашье ёһотой гэе. Харин дээрэ хэлэгдэһэн аймагуудай наһатайшуул хайшаашье ошохо болохоод, автобусуудта хуубал, билет абаха баатай болоһон байха юм.

- Юун болоод, бидэнрһээ харгын мүнгэ абаха баатай болоо гээшэбта? - гээд жолоошодхоо хурахада: "Хэн мэдэбэ даа, бүхы хүн зонһоо - пенсионер гү, али бэшэ гү,

харгыгаар ябаһан хүн лэ бултадаа билет абаха ёһотой гэгһэн захиралта манай дарга ноён хаянай гарганхай", - гэжэ жолоошод харюусана гэжэ үбгэжөөлнүүд гомдоно.

Энэмнай гайхаха, гэлхээр бэшэ аал? Юуб гэхэдэ, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай, мүн тэрэ сагай ажалай ветеранууд наһан соогоо эсэхэ сусахы мэдэнгүй хүдэлжэ, арай шамай олоо болоһон пенсионгээ багахан мүнгэ хаанашье хүргэжэ ядан ажаһуудаг үндэр наһатайшуул аймагайнгаа энэ тэрэ нютаг руу, өөрынгөө хэрэгээр ябаха болохоод, иигэжэ тулгуурдаха болобо гээшэ гү? Иймэ захиралта Баргажанай аймагай автопредприятиян дарга ямар бодолтойгоор абаба гээшэб? Сэхыень хэлэхэдэ, наһатай болоһон үбгэд, хүгшэдөө доромжолһон, тус предприятиян даргын ээлжээтэ ааша болоно гэжэ хэлэхэ, тэмдэглэхэ шухала.

Хилгана, Баян-Гол болон бусад нютагуудай үбгэд, хүгшэд тон зүб тобшоолоо бэлэй.

Иймэ муу, муухай ханаатай, ород, буряадшье фамилитай болохо дуратай Григорян (заримдаа Григорьевшье болодог ха) яагаад аймагай томо автопредприятиян дарга болоо юм гэхээр ааб даа. Одоол ноёдой урда хайзгайрдаг, билдагуушан хадаа, яахадаа хүнэй хойно орохд хэм даа. Тэрэшье тэрэ гэе, энэ даргын хоёр аймагай үндэр наһатайшуулые иигэжэ доромжолжо, баһажа хуухадань, аймагуудай гулваанар, аймагай арадай депутатууд юугээ хаража, гэлхэдэжэ хуудаг гээшэбта? Али мүнөөдэр таанадта зөөлэн хандали дээрэ хууһан дарганарта хамаагүй болошоо юм гү? Тиигээлгүй наа, энэ асуудал суг хамтадаа хэлсэжэ, зүбтээшье шийдхэжэ, наһатайшуулаа баясуулт! Бурханай талбисуураар буян болохол, ойлгылт! Иигэжэ хануула дурамни хүрэнэл даа.

Буряадай гүрэнэй университетэй "Байгалай долгиунууд" гэхэн оюутадай фольклорно ансамбль байгша оной зун Францаар аяншалжа ерээ. Хэр ябажа, юу хаража ерэхэн тухайн ансамблиин уран найханай хүтэлбэрилэгшэ Анна Жамсарановна ЗИБЕРТ, бүлгэмэй инспектор-методист, БГУ-гай физико-техническэ факультетэй II курсын оюутан Зоригто ЭРДЫНЕЕВ, "Байгалай долгиунуудтай" оршуулагшаар ябалсаһан, БГУ-гай француз хэлэнэй кафедрые даагша Надежда Григорьевна ДУДЕЕВА гурбантай уулзажа хөөрэлдэһэн байна.

СЭДЬХЭЛЭЙНГЭЭ ТҮЛХЮУР БЭЛЭГЛЭЭ АМНЕВИЛЛЬ

БГУ-гай актова зал руу орожо ерэхэдэм, хүн үсөөн байба. Сценын хойнохи таһалга руу орожо, Анна Жамсарановна Зибертыг хурагшала байтарни, "ябаһан хүн яһа зууха" гэхэндэл, тэрэмни энезбхилхээр, урдаһаам гаража ерээ.

Мэндэ найнаа гэхэлсээд, харагшадай зал руу ошоож, хөөрэлдөөгөө эхилбэди.

— Анна Жамсарановна, танай ансамблие Франци ошоо гэжэ газетэмнай зундаа мэдээсэз хэн. Ямар хотонуудаар хатар наадаяа харуулжа, ямар амжалтануудыг туйлаад ерэхэн тухайгаа уншагшадтамнай хоорэжэ угыт.

—Олон гэгшын ехэшье, багашье хотонуудаар ябажа ерээбди даа. Нэрлэхэ болоо наа, иимэ: Сен-Дье, Фондерман, Везуль, Иссеур, Кольжина, Пюи, Сен-Виктор, Безансон, Корравиллер, Ремирмон, Шарм, Страсбург, Бен-ле-Бен, Корсье, Эриналь, Голби, Виттель, Амневиль.

Иссеур хотодо (түб Франци)

үнгэргэгдэһэн арадай хүгжэмэй болон хатарай бүхэдэлхэйн 10-дахи фестивалда хабаадахадаа, хореографиин түлөө нэгдэхэи хуури эзэлжэ, кубогаар шагнагдаһан байнабди. Үшөө тиихэдэ Безансон, Фондерман, Амневиль хотонуудта үнгэргэгдэһэн элдэб фестивальнуудта хабаадаабди. Амневильдэ арадай дуу хатарай VIII фестиваль нээхэ ба хааха хабатай байгаабди, — гэжэ А. Ж. Зиберт урмашан хөөрэнэ.

—Монгол, Мексикэ, Словаки, Франци, Шотланди, Беларусь, Португали, Итали, Испани, Росси (Урал), Польшо, Болгари, Украина гэхэ мэтын гүрэнүүдэй түлөөлэгшэдтэй хамта фестивальнуудта хабаадаабди, — гэжэ, Зоригто Эрдынеев хөөрэлдөөндэмнай оролсоно.

—Хари гүрэнөөр ябажа, яһала юумэ үзөө, хараабди даа. Тэндэхи хүнүүдэй хүндэмүүшэ ёһо заншал энезбхилхэн шарай манай зүрхэ сэдхэлдэ мартагдашагүй сараа үлөөгөө. Үйлсэ гудамжануудаарнь

ябахадаа, нэгэшье полицейские хараагүйбди. Францууд буряадууд тухай хаанаһаа мэдэхэб даа. Концерт бүхэнэйнгөө эхиндэ манай оршуулагша Надежда Григорьевна Дудеева буряад зон, Байгал далай тухайгаа хөөрөжэ үгэдэг хэн. Тиигээдшье манай дуу хатар, хубсаһамнай тэндэхи зоной анхарал гансата татадаг байгаа. Манай эндэхи зондол жэжэ-божо юумэнһээ хэрүүл татаха, хэрэлдэхэһээ байха, тэрэ юун гэшэб гэжэ францууд огто ойлгодоггүй. Ногтуушуул, гуйраншадые үйлсэдэ хараагүйш, Тобшолхо болоо наа, хүнүүд ажаһуужа шадана даа, — гэжэ Зоригто.

...Надежда Григорьевна Дудеевагай хөөрэлдэхэдөө, би: —Хэнэй үүсхэлээр гастрольдо ябажа ерэхэн болонобта? — гэжэ хурааб.

Франциин соёлой талаар андалдаанай уласхоорондын эблэл мание уриа хэн. БГУ-гай ректорат, француз хэлэнэй кафедра эдэбхи үүсхэл гаргажа,

"Байгалай долгиунууд" Франци оцолон юм. Хүбүүд, басагаднай яһала урматанууд бусаа. Ерэхэ зун дахинаа ерэгты гэхэн уриал Франциһаа абаад байнабди, — гэжэ Надежда Григорьевна хөөрөө хэн.

"Байгалай долгиунууд" Франци ошоож, яһала амжалтаттайгаар "долгилоод" ерэхэн болоно. Нюдэндэнь дулаанаар харагдаа хадань лэ, францууд дахин урижа байгаа юм бэшэ гү?

Бэрхэт даа, басагад, хүбүүд! Үшөө ехэ амжалтануудыг туйлахыетнай хүсэнэбди.

Баяр БАЛДАНОВ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Амневиль хотодо үнгэргэгдэһэн арадай дуу, хатарай уласхоорондын VIII фестиваль хаалгын үедэ "Байгалай долгиунуудта" Амневильи хүлгэ түлхюур барюулагдажа байһан үе.

З. ЭРДЫНЕЕВЭЙ фото.

ХЭДЭХЭН МҮРӨӨР...

Республикын Дотоодын хэрэгүүдэй министерствын албанууд "Хари гүрэнэй эрхэтэн" гэхэн нэрэтэй оперативна хэмжээ ябуулга үнгэргэбэ.

Нийслэл хотын 86 зочид буудал, поезднууд, вокзалнууд шалгагдаһан байна. Буряад Республикын хуули эбдэһэн хари гүрэнүүдэй 116 эрхэтэн шалгалтын үедэ элирүүлэгдээ. Гадна үнийнэй бэдэрэлгэндэ байһан 6 гэмтэн баригдаа.

Улаан-Үдэ шадарай Солдатска поселогто бруцеллезээр үбшэлхэн адуу мал элирүүлэгдэбэ. Энэ эбэртэ бодо мал Шэтын областһоо асарагдаһан байгаа. Гүрэнэй санэпиднадзорой мэргэжэлтэдэй нэргылхэниие дахин дабтанабди: үмсэһөө худалдажа абаһан хүеэ заатагүй бусалгаха, мяханай зүйлнүүдыг хайса шанажа, шаража хэрэглэхэ!

Улаан-Үдын мэрийн эрдэм нуралсалай управлени "Алтаг гуурһан" гэхэй эдир бэшэгшэдэй конкурс соносхобд. Нургуулин наһанай эдиршүүлэй расказ, шүлэг, басни болон бусадшье жанриуудыг хэрэглэжэ бэшэһэн зохёолнуудыг уран зохёолшоһоо, журналистууд болон багшанарһаа бүридэһэн жюри хаража үзэхэ юм.

Москвагай уран зурааша Елена Ивановна Алексеева-Барановскайгай графическа зурагуудай выставкэ Ц. Сампиловай нэрэмжэтэ уран найханай музей соо нээгдэбэ. Мэдээжэ уран зураашын онсо оорсэ шэнжэтэй бүтээлнүүдын олохон хари гүрэнүүдэй музейнүүдтэ харагшадтай анхаралда табигданхай. Олон бүтээлнүүдын үндэроор сэгнэгдэжэ, хари ороннуудта худалдагдаһан юм.

Энэ выставкэ сентябрийн дүүрэтэр хүдэлхэ. Нийслэлэй хүн зониие, мүн хотын айлшадыг выставкэдэ уринабди.

Т.САМБЯЛОВА.

ШУДАРГЫ БЭРХЭНҮҮД

Хүйтэнэй дунда нургуули яһала найнаар нуралсалайнгаа шэнэ жэл эхилбэ. Бүхэли зунаа кочегарнууд Павел Лазаревич Павлов Петр Шитин хоёр котельнынгээ заһабарилга хэжэ, нургуулиингаа эд бараа, дээрэхи хушалтыень заһажа үгөө. Зунайнгаа амаралтада байһаншье наа, ажалай салин эрингүй, эдэнэр энэ ехэ ажал хээ гэшэ.

Мүнөө жэл түрүүшынхээ хурагшадтай ажалай бригада эмхидхэгдээ хэн. Аймагай ажалаар хангалгын түбтэй хэлсээ баталһан байна. Тэрэнэй ёһоор, П. И. Злобина багшын хүтэлбэри доро ахмад классай басагад зундаа нургуулиингаа классуудыг сагаадаа. Хүбүүд нургуулиингаа, мүн огородой хорёо шэнэлээ, модо, бургааһа бэлдээ. Энэ ажалай түлөө хүн бүхэн 70 мянган түхэриг салин абаһан байна.

Мүнөө үедэ Хүйтэнэй дунда нургуулин хурагшад, хабар тариһан газарай эдээнэй баян ургаса хуряжа байна.

ХАЛУУН ХАНЫН ҮЕДЭ

"Маяк" гэхэн таряшадтай ажахын таряа хурялгын хаһа түлэг дундаа. Ургаса хурялгын үедэ 2 столово хүдэлмэришэдыг халуун эдээгээр хангана. Энэ ажахы өһөдын тээрмэтэй, пекарнитай юм. Гадна макаронной цехтэ вермишель буйлуулдаг. Овоц ургуулдаг бригада таряашадыг хангана. Тогоо баригшад Алла Викторевна Михалева, Наталья Амплеевна Журавина үдэр бүри ондо ондоо эдээн табат бэлдэжэ, хүдэлмэришэдоо урмашуулна. Комбайнер болон трактористнуудай үдэрэй эдэе хоолныг түлбэриггүй юм.

С. ПОЛЮКИН.

Агаһаа мэдээсэһэ

ХАМ ОРОНХОЙ

Хүнхэрэй нэрэмжэтэ таряашаг ургаса хурялгада хам оробод. Тэдэнэр энэ намар 3000 гаран гектар таймайһаа орооһото культура хуряа юм. Тэрэнэйнь хахагһаа үлүүнь шэншээ.

Дүй гүршэл түгэс болоһон агрономууд В. Ахмадов, Б.Багмаев, Р. Нимаев гэгшэдэй ударидаг гурбан звено Сүүгэл болон Буламай хүндүнүүдэй обёсоо полшүүдта оронхой хагалгаа ябуулжа байна. Мүнөө 14 комбайн ажалда хабаадуулагданхай. Үшөө 8 комбайн таряа сохилгоо гарахаар бэлэн.

Энэ зун механизаторнууд нилээн ехэ оролдогто шадарга гаргажа, хуушарһан машинануудтаа хүл дээрнэ гаргаба. Шэнэ техникэ абаһа шадал зооригүй байһан дээрэхээ элдэб арга ухаалдажэ, хэдэн хуушан машинанһа нэгтэ суглуулаа, оньһото эр зэмсэгүүдээ хүсэндэ оруулаа.

Мүнөө 1000 гаран гектар газарта таряан сабшалгажа, баалнууд зурьлдан хатажа байна. Түрүүшын үдэрһөө комбайнернууд Ж. Эрдынеев, М. Цыренов, Б. Жамсоев, Т.Ванчиков, Г. Балданов болон бусад эршэмтэйгээр ажаллажэ эхилэнхэй.

Колхозой түрүүлэгшэ В.Цэдэшиевай ябуулгын ашаар энгэ тоһо түлшын дуталдаха ябадаг усадхагданхай. Эдэе хоолой корпорацийтай болон Улаан-Үдын парин сэмбэй үйлдэбэршээ хэлсээ баталжа, солярка, бензин повсэлжэ шадаа.

Таряанда орохын урга тээ хүнхэрэйхид механизаторнуудта суглуулажа, ургаша зорилгын тодорхойлоо, хүйл салынгын элирхэлэе. Таряашаг хуряжа абаһа таряанайнгаа 15 процент оортоо абаха юм ха. Түлш халуун хүдэлмэриин хаһа сүл хамтын эдэе хоол 50 хүл хүнгэлэлтэй сэншэйгээр зондо үгтэнэ, үдэр бүри ажалай дүнгүүг согсологдожэ, голоон хоногой нэгэ үдэ хамтадагшаа, түрүүшын урмашуулагдахаар хараагданхай.

Энэ жэл Онон голой эршээр таряанай ургаса барта байхаар хүлэгдэнэ. Энэ ушарта нёдонго бэлдэһэн хараагшар аргагүй ехэ түлш байба. Тиимэһээ манай механизаторнууд урматтай, ургаша нааатайгаар хагалгада хам орожо, богони болзор согсэлтэ, хоролтогүйгээр ургасаяа хуряан абаһа эрмэлзэлтэй гэжэ нутагта захирагшанай гууламш Н.Дампинов мэдүүлбэ.

Хүнхэрэйхид энэ жэл ооһэдынгоо ургуулан таряа талхаттай, хилээмэй дутамаггүй байханы саба. Энэ хатуу хомор сагта доош амгалан тэшоун байха бээ.

Ц. ГОНГОР

Хаана, юун болоноб?

МҮНГЭНЭЙ
ХАЙШАА ОШОДОГ
БАЙГАНИИЕ
ЭЛИРҮҮЛБЭ

Сэлэнгын целлюлозо-картонно комбинатай хүтэлбэрлэгшэдэй баримтын ёһоор, тус предприятие тон орёо, ядаруу байдалдаа гэжэ хэлэгдэдэг гэшээ. Харин налог татабариин инспекцийн шалгалта энэ баримтыень эрид хубилгаба. ЮуБ гэхэдэ, налог татабариин талаар федеральна органуудай бараадай инспекцийн энэ предприятиян саархан документүүдыень шалгажа гэхэдэнь, тад ондоо байдал гаража ерээ. Тус предприятиян хүтэлбэрлэгшэдэй мэдээсэһэнэй ёһоор, экономика талараа орёо байдалай тохёолдоһон, мүн хүшхэрхын аргагүй налогой ашагдаһан дээрһээ комбинатай хүдэлмэрлэгшэдэ салин хүлһээе багагүй гэжэ хэлэгдэдэг байһан. Гэхтэй хамта, Сэлэнгын целлюлозо-картонно комбинат түрэдэ миллиард үлүүтэй үүргэ үритэй боложо, үүргэшүүлэй түрүүшын зэргэдэ шисогтэ оруулагдаһан. Энэ предприятиянаа налогой мүнгэнэй ороогүй дээрһээ Кабанскын районой бюджетнэ албанай хүдэлмэрлэгшэдтэ салингын түгэдэнгүй, хургуулинуудайш, коллективүүд буналгаалха баатай болонхой.

Налог татагшдайд нарийнгийг та
шалгаатын хүүдээр тус
коллективтэй салин хүлхэнэй
мүнгэнэй хайшаа ошодог
байланиинь элирээ. Эдэ мүнгэн
сүршэ Эрхүүгэй коммерческэ
банкнуудай нэгэндэнэ
мүнгэгдэдэг байгаа. Тэдэнэй
сүбто хэдэн миллион доллар
болон хэдэн миллиард түхэриг
оруулагданан байгаа. Энэ
коммерческэ банкын мүнгэнэй
эрсэснээ Эрхүүгэй областиин
бюджетэ налогойн мүнгэнэй
нэмэжэ байланиинь эли.
Далгаатын хүдээмэри үшөө
үсүлгэсүүлэгдэнээр, тэрэнэй
дүшүүдээр таараха хэмжээнүүд
мөтөхө. Буряад Республикын

гүрэнэй налог татабариин
инспекцийн хэблэлэй албан иимэ
мэдээсэл манда дуулгаһан байна.

СУУТА ЛАМЫН
ДУРАСХААЛДА

Республикымнай номой сангай гол танхим соо Россин Буддын шажантанай түбэй захиргаанай суглаулжа бүридхэхэн, мүн барлажа гаргаһан буддын шажанай суута эрдэмтэ лама Агван-Нимын намтар тухайгаа бэшэхэн “Сансарын голые гаталһан зам” гэхэн ном уншагшадтай танилсуулагдаба. Энэ уулзалгада эрдэмтэд болон ламанар олоороо хабаадалсаа. Тиихэдэ Агван Доржиевай жасын зүгһөө олон хүн байба. Шэнээр гаргадһан энэ номтой танилсалгын баяр ёһололдо хабаадагшад үгэ хэлэхэн байна. Түрүүлэн Еши-Лодой римбүүшэ багша Агван-Ниматай уулзаһан, мүн тэрэнэй гүн удхатай заабари хургаадань хүртэхэнөө олондо хөөрөжэ үгөө. Тиихэдэ хамба-лама Дамба Аюшеев Энэдхэг ороноор ябахадаа, Агван-Нимын бэшэхэн номуудые суглаулжа асарһанаа, мүн эндэ оршуулжа, хэблэдэ бэлдэхэнээ олондо хөөрөжэ үгөө. Гадна буддын шажанай талаар эрдэмтэн, философиин эрдэмэй кандидат В. Пупышев, Агван-Нимын гар бэшэгыг буряадшалһан лама Баяр Очиров гэгшэд түрүүшынгээ энэ ном барлажа гаргаһанаа һонирхолтойгоор хоороо. Саашадаа арга шадабарияа хаража, шотагайнгаа суута эрдэмтэн буддын шажанай гүн ухаанай эрдэмыг гүнзэгьрүүлэн бисалгагша Агван-Нимын бэшэхэн номуудые хирэ-хирэ болоод лэ ород хэлэн дээрэ, мүн саашадаа буряадшалан хэблэдэ барлаха байһанаа мэдүүлбэ.

УРГАСА
ХУРЯАГДААНААР

Статистикийн талаар
республиканска захиргаанай
мэдээсэһэнэй ёһоор, республика
доторнай сентябрийн 16-най
байдалаар 47935 гектарай

орооного ургамал сабшагдахан байна. Тиихэдэ 31342 гектарай тарьян сохигдожо, 350142 центнер ороohon абтахан байна. Тиигэжэ гектарай дунда зэргээр 11,1 центнер тарьян сохигдоhon болоно. Эндэ түрүүлхэн аймагуудые тоолохо болоо наа, Захааминай аймагай таряашад хуряаха талмайнгаа 38 процентыень, Мухар-Шэбэрэй таряашад 36 процентыень, Зэдэ болон Хурамхаанай аймагууд туд бүридөө хуряагдаха талмайнгаа 31 процентыень сабшаад байна.

Республика доторнай бүхдөө 338 гектарта хартаабха таригдаһан байгаа. Мүнөө тэрэнэй 20 процентнь хуряагдаад байна. 23290 центнер хартаабха малтагдаа. Тиигэжэ республика доторнай гектарай дунда ээргээр 70-аад центнер хартаабха абтажа байна.

Тиихэдэ сентябриин 16-най байдалаар республикадмнай таригдахан 839 гектар овошой оройдоол 82 гектарынь хурягданхай гэхэ гү, али хурягдаха талмайн 9 процентнь абтаад байна. Бүхыдөө 6484 центнер овож абтаа. Дунда зэргээр гектарай 79 центнер ургаса абтажа байна.

**ЭДИР
БЭШЭЭШЭДЭЙ
КОНКУРС**

Улаан-Удэ хотын мэриин эрдэм хуралсалай управлени "Алтан гуурхан" гэжэ конкурс соносхобо. Шүлэг, рассказ бэшэжэ хуража эхилхэн хурагшадые элирүүлжэ дэмжэхэ, тэдэниие радиопрограммануудта, газетэнүүдтэ элдбэ материалнуудые бэшэлгэдэ хабаадуулха зорилготойгоор энэ конкурс үнгэргэгдэнэ. Зургаадахи классай хурагшадхаа эхилээд, эдир корреспондентнүүд энэ конкурсдо хабаадаха аргатай байна. "Алтан гуурхан" гэжэ конкурс хоёр шатаар үнгэргэгдэхөөр хараалагдана. Түрүүшын шатада конкурсдо хабаадагшад шүлэг,

рассказуудаа, зураглал, корреспондентинүүдье жүридэ эльгээхэ байна. Багшанар, журналистнууд, уран зохёолшод жүрин бүридэлдэ оруулагдажа, нэгдэххи шатада илагшадые тодруулха. Имагтал тэдэнэр хоёрдохи шатада хабаадаха, конкурсын наадануудта хабаадаха байна. Эрхим эдир корреспондентнууд "Океан" лагерьта амарха путевконуудаар шагнагдаха.

НАЙМААЛАГШАДЫЕ
ГАНСА МУУШАЛХА
БЭШЭ...

hүүлэй үедэ бидэ
наймаашадые ехэнхидээ муу
үгэнүүдээр хэлэдэг болонхойбди.
Харин хотодомнай шэнэ
экономическа эрхэ байдалда
тааруутаар ажалаа ябуулжа, гоё
найхан түхэлтэй байшанһаа
эхилээд, зохидоор зоние
хангадаг, одонзонзын эд
дурахдаг наймаанай газарнууд
олон бий гэшшэ. Тиин Улаан-Үдэ
хотын наймаанай болон ниитын
эдэс хоолой газарнуудай
саралга-конкурсын дунгууд
согсологдобо. Юрий

зүблөөнэй протоколой ёһоор,
шангай хууринууды еимэ
наймаанай эмхинүүд эзэлбэ:

I нуури - Акционернэ "Центральна универмаг" бүлгэм; "Мотом-Супермаркет".

П нүүри - ОРС-ын 24-дэхи мага-
зин; Акционернэ "Кон-
такт" бүлгэмэй 83-дахи
магазин; Акционернэ
"Улаан-Үдэн наймаанай
комплекс" бүлгэмэй
"Сластёна" баад.

III хуури - хизаарлагдмал хариуусалгатай "Верхнеудинскэ пивэ" бүлгэм; Акционернэ "Хилээмэн" бүлгэмэй 167-дохи магазин; Акционернэ "Амта" бүлгэмэй 128-дахи магазин; Акционернэ "Хилээмэн" бүлгэмэй 180-дахи магазин.

Б-М. БАЛДАНОВ.

БАЯН ШЭГТЭЙ

Залуушуулда техниксэ
мэргэжэл олгодог Тарбагатайн
училищын мастернууд,
хурагиад өөхэдынгөө эдихэ
овоц жэл бүри элбэг дэлбэгээр
ургуулжа абадаг заншалтай.
Эдэнэр ургасаяа
хуралсалайнгаа газарнаа
сүглуулжа абана.

Бага наһанһаа хүдэлмэри хэжэ һураһан эдэнэр хабарай түрүүшын үдэрнүүдһээ үйлэдбэрийн мастер Г. К. ИВАНОВАГАЙ ударидалга доробүхы ажалаа хэжэ гарадаг заншалтай. Ургасын хойноһоо харууһалга, элдүүрилгэ хэхэ ажалыс нэгэдэхн, хоёрдохн курсын оюутад сүм дүүргэнэ. Училицийн хүтэлбэрлэгшэд эдэнэртэ “газарай эзэд” гэлһн нэрэ үгэнхэй. Юуб гэхэдэ, ерээдүйдэ элдүүрилжэ, баян ургаса хуряаже абаха мэргэжэл шуудална хаям.

*Нурагшиад Галина Черных,
Оксана Чебунина, Анжела
Шикова, Света Алексеева,
Женя Баннов болон бусад огород
дээрх хүдэлхэдөө, шуумар бэрхэ
байганаа харуулна.*

- *хаянай ханаһанда
хүрэмөөр ургаса хуряажса,
үгэрсэ, помидор, укроп болон
бусадые даһһалжса, амбаартаа
хэжэ эхилэнхэйбди, - гэжэ
Елена Кузмишна хөөрэнэ.*

Баян хэшэгтэй үбэлөө
угтахамнай ха гэлдэнэ байгаад,
үхибүүд хүхилдэнэ. Энэньиё
зүбтэй хаи.

Г. БЕЖЕНЦЕВА,
училищин багша.

Усть-Ордын хонин

ХУРГУУЛИЙН ОЙН БАЯР

баяндайн аймагай Нүхэнүүрэй дунда хургуули хуралсалай шэнэ эхиндэ 65 жэлэйнгээ ой тэмдэглэбэ. Тус хайндэртэ хаа баяаа хурагшадынь сугларжа, баяр баясхаланай үгэнүүдые хэлээ, тэй сэнтэй бэлэгүүдые барюулаа. Россин Федерациин арадай Г. Бутуханов, оперо болон баледэй дуушан Г. Маланова, журналист М. Мадаев, Усть-Ордын округой радиогой редактор С. Мамаев, бусад мэдээжэ зон энэ хургуулида эрдэмэй эхин амгуудые хэлэн гээшэ. Буриадай Эрдэм хуралсалай министерство тэс хайхан хуралсалай номуудые бэлэглээ, мүн Буриадай Соёлой ажурые хамгаалгын министрствэнүүдэй зүгнөө баярай бэшэг үзүүлээ.

АЯЛГА ДУУН ЗЭДЭЛЭЭ

Хода Намсараевай нэрэмжэтэ буярад драмын академическэ театрай ахамад режиссёр В. И. Кондратьев түрэл нютагаараа хамгаалан, сугтаа хүдэлдэг нүхэдтээ концерт наада харуулба. Энэ тоо Хатар-Хада нютагтань, Олойдо, Баяндайн, Эхирэд-Булагадай хуягуудаар Россиян Федерациин арадай артист М. Елбонов, дуушан В. Бухаев, хүгжэмшэн Г. Горшков гэгшэд түлбэритэй концерт харуулжа, хүн зонийе байрлуулаа.

Е. ЦЫБЕНОВА.
(Телефоноор абтаба.)

"Буряад орон-96" гэхэн фотоконкурсдо

"Уужам Буряад дайдадам
Утын намар мүндрэлөө..."

М. ШАНТАКОВОЙ фото.

ҮНГЭРЭГШЭ амаралтын үдэр Ивалгын дасанай 50 жэлэй ойдо зориулагдаһан найрай үедэ "эрын гурбан наадан" боложо, мори урилдалгаар, бүхэ барилдаагаар, хур харбалгаар мурьсөөнүүд үнгэргэгдэбэ.

Барилдаанай эхилхын урда тээ республикын Президент Л.В. Потапов мурьсэгшэдые амаршалаад, эгээл солбон, хүсэтэй бүхэ илаг гэжэ хүсэбэ.

80-яад гаран барилдаашад шэгнүүр шэгнүүрээр хэдэн паар нэгэ зэргэ гаража тулалдаадаа, эрхим хуури эзэлхын түлөө тэмсэгшэдэй тоо уданшьегүй үсөөрөөдхибэ. Нүүлэй нүүлдэ табан чемпион—дүрбэн шэгнүүрнүүдтэ болон залуушуулай дунда илагшад, гадна хабаяа туршаха хүсэлтэй үшөө 8 бүхэ—дүн хамта 13 хүн

Ивалгын дасанай 50 жэлэй ой

Бүхэ барилдаан РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТЫН КУБОГТА ХҮРТЭХЫН ТУЛА

Буряад Республикын бүхэ барилдаанай федераци Леонид Потаповта хангажа, Президентин шанга хүртэхын түлөө дүрбэн булалдалгын барилдаагаар республикын түрүү хуури эзэлхын түлөө мурьсөө үнгэргэх тула дурадхал оруулһан байна. Леонид Потапов зүбшөөлөө үгэлэ, сентябрийн 27-һоо Хүүргэнуудтэ түмэр хэрэгсэлнүүдые бүтээгдэ заводой спортын болон соёлой комплекс соо энэ мурьсөө үнгэргэгдэхын. 16-18 наһатай залуу барилдаашад энэ мурьсөөнээ хабалдаа байна. Тийхэдэ Сан-Яаг, Хакас, Тува республикын, Красноярскын, Хабаровскын хизаарнуудай, Кемеровэй, Эрхүүтэ, Шэтын областнуудай барилдаашад уригданга. Мурьсөөндэ илажа гараһан команд Президентин кубогта, хуури тоосоогоор илагшад мүнхэ шангуудаар шагнагдаха. Мотом фирмэ энэ мурьсөөнэй гал спонсор болохтой.

Манай корт.

СОЛБОШУУЛ, МЭРГЭШҮҮЛДЭ— АЛДАР СОЛО

абарга бүхэ болохын түлөө хоорондоо тулалдаба. 1992 оной республикын Сурхарбаанай абарга бүхэ—Хэжэнгын Алдар Гончикжапов болон Мөөрөөшын Балдан-Брайбун дасан а р а м н а й л г а д а зориулагдажа, 1994 оной октябрийн 7-до болоһон Сурхарбаанда эрхимлэһэн Ивалгын Алексей Мархаев гэгшэд түгэсхэлэй тулалдаанда гараба. Арьягар томо бээтэй, хүсэ тамир шангатай эдэ хоёр бээ бээ туршан, шалган, дүхэриг соогуур нилээд удаахан урагша хойшоо ухарилдан татасалдаба. Тэрэндээ тоншье оншотой шуумар болоһон арга дүрээ хэрэглэн, Алексей

хүлөөрөө нүгөөднгөө хүлье үбшэнтэйхэнөөр сабшаадые абана. Тээд Алдарай хүлын бэлээр тохигод гэжэ үгэбгүй. Үбшэнтэй байхадань, тэрэ дохолһоор бээ зайлуулаад орхино. Гэбэшье дахин духануудаа урда урдаһаа тулгаад, тэмтэргэ байтараа, Мархаевайн сахилгаан түргөөр нүгөөднгөө доогворожо, саб шүүрэн гэхэдэнь, Алдарай хүлүүд агаарта сэрбэгэд гээд, тэрэ нюргаараа хойшоо газарта унашалай.

Зүгөөр Алексейн туршалга энээгээр дүүрэггүй. Абарга бүхэ, нэгэн гэбэл, Ивалгын аймагай захиргаанай тогтоолон шаг—хурдан хүлэгыне гү, үгы гэбэл, Хэжэнгын дасанай асархан эр хашарагыне шэлэхэ ёһотой байгаа. Нилээд бодолгото болоһоной нүүлээр тэрэ хурдан хүлэгыне шэлэхэ хүсэлэнгөө мэдүүлээ. Харин Хэжэнгэйээ

ерэһэн хашараг шэнэ эзэн—Алдар Гончикжаповтай нотагаа дахин бусаха болобо. Юрз, хүншье, малшье үлөөдэр юунэй болохые үнэхөөрөөшье уридшалан мэдэхэ аргагүйлдаа. Шан болоһон хүлэгыне Дээдэ-Ивалгын "Ошор Булаг" гэжэ фермерэй ажахы тэжээгээ юм ха.

60 килограмм хүрэтэрхи залуу хүбүүдэй дунда Дээдэ-Ивалгын Чингис Ошоров диилжэ, удаань Хяагтын Сергей Доржитаров, Улаан-Удын Федор Пильчинов гэгшэд гараа.

Эршүүлэй дунда 60 килограмм хүрэтэрхи шэгнүүртэ Агын округой Юрий Дашинимаев илажа, удаадахи хууринуудые Усть-Ордын Алексей Олин, Зэдын Александр Жамбалов эзэлээ.

70 килограмм. Эндэ шангай хууринуудта Жамса Лхамжапов (Ага), Дамдин

Тумуров (Ага), Доржо Ошоров (Дээдэ-Ивалга) гэгшэд гараа.

80 килограмм. Баир Жаргалов (Ага), Булат Лубсанов (Сэлэнгэ), Альберт Шараев (Дээдэ-Ивалга).

80 килограммһаа дээшэ. Мүнхэ Мункожаргалов (Ага), Алексей Мархаев (Ивалга), Жаргал Цыренбимбаев (Мухар-Шэбэр).

Буряад Республикын Госкомспортын түрүүлэгшын орлогшо В. Н. Иванов, "Мотом" акционернэ бүлгэмэй вице-президент Б. Ф. Тушемилов, барилдаанай ветеран, спортын мастер М. А. Балдаев, Буряад ороной түрүүлэгшын уласхоорондын экстра-классай судья Б. Цыбинов, Ивалгын аймагай спорткомитэдэй түрүүлэгшэ А. В. Мануев гэгшэд илагшадта шагналнуудые барюулаа.

Дээдэ-Ивалгын (Бабасан Дашиевич Балдановай) "Ошор Булаг" гэжэ фермернүүдэй ажахы нютагайнгаа хоёр үбгэдые мүнхэн хутагануудаар шагнаа. Тодорхойлбол, Жалсарай Балданцыренов 50 жэлэй саана, Ивалгын дасанай мүнхэлэһэн 1946 ондо Сурхарбаанда эрхимлэһэн юм. Чимит Галсанов 1957 ондо Буряад ороной Сурхарбаанай абарга бүхэ болоо һэн. Үндэр наһатай үбгэн баабай Жалсарай Балданцыреновтэ дамжуулахын тула шагналын тэрэнэй аша эзэнэрэй нэгэн, мүнөө болоһон дасанай найрай барилдаанда залуушуулай дунда эрхимлэһэн Чингис Ошоровто барюулагдаа.

Республикын Дүрэ булалдалгын барилдаанай федерациин зүгһөө тэрэнэй түрүүлэгшэ Баир Тушемилов Ивалгын

аймагай Сурхарбаацуудта барилдаагаар оло дахий илаһан Цыден-Еши Халзановта, буряад хур харбагдай дунда СССР-эй спортын түрүүлэгшын мастер болоһон Дашинима Эрдынеевтэ мүнхэн хутагануудые барюулаа. хур харбалгаар спортын мастер, Сэлэнгын Харганаагай 77-той Батажаб Бальчиновта мүнхэн шан барюулагдаа. Буряад Республикын Дүрэ булалдалгын барилдаанай федераци ойн баяртайн дашарамдуулан, Ивалгын дасанда ехэ хибэс хандилбаба.

Мори урилдаан 1600 метрэй болон 2400 метрэй зайнуудта үнгэргэгдөө юм. Хоюуландань Ивалгын аймагай "Гильбэрэ" гэжэ таряашадай, эблэлэй 3 түлөөлэгшэ илажа гараа: 1600 метртэ—Бадма Бандаев, Баир Гомбоцыренов, Баир Дашиев, 2400 метртэ—мүн лэ Баир Дашиев, Баир Гомбоцыренов, Бадма Бандаев. Шангуудыень хамба лама барюулаа.

хур харбалгын шангуудые Улаан-Удын түлөөлэгшэд хубааж абаа. Эршүүлэй дунда ВСГТУ-гай студент, спортын

мастер Чимит Манханов илажа, хоёрдохы хуурида тэрэнэй тренер, спортын мастер Леонид Халудоров, гурбадахы Сэлэнгын спортын мастер кандидат Олег Раднаев гараа.

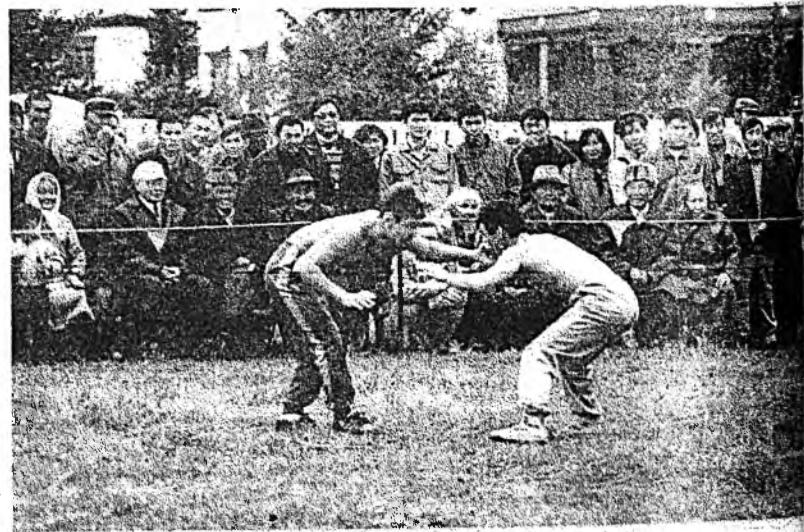
Эхэнэрнүүдэй дунда Улаан-Удын спортын гурбан мастер Софья Халудорова, Ирина Шулунова, Туяна Гончикова гэгшэд түрүүлэгшын гурбан хууринуудые эзэлээ.

Наһатай харбагда—эршүүл, эхэнэрнүүд сугтаа тулалдаа. Түрүүлэгшын хуурида Валентина Базарова гаража, Цырен-Доржо Магаков, Владимир Бардуев гэгшэд удаадахи хууринуудые эзэлээ.

Сурхарбаанда үнэхөөрөө солбошуул, мэргэшүүл эрхимлэжэ, Ивалгын дасанай түүхэдэ нэрэнүүдээ хэти мүнхэдөө бэшүүлбэ гэшэ.

Тимур ЛАМБАЕВ.
ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ:
Сурхарбаанай үгэдэ.

М. ШАНТАКОВОЙ фото.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор А. Л. АНГАРХАЕВ.

РЕДАКЦИОННОКОЛЛЕГИ: С. Д. РИНЧИНОВ (редакторай орлогшо), Б. М. Ж. ЖИГЖИТОВ (харюусалгата секретарь), Р. Б. ГАРМАЕВ (Буряад Республикын Президентин ба Правительствын аппарат), Д. Д. СУНДАРОН (Буряад Республикын Арадай Хурал), таһагуудые даагшад: Г. Х. ДАШЕЕВА, Ц. Ц. ДОНДОГОЙ, С. Д. ОЧИРОВ, Т. В. САМБЯЛОВА, В. И. ПИНТАЕВ (хэлбэлэй директор).

Манай адрес:

670000, Улаан-Удэ,
Каландаришвилини
үйлсэ, 23, "Буряад үнэн"
газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 2
хууданан хэмжээтэй.
Индекс 50901.
Хэлэг 4317.
Хэблэлдэ
тушаагдаһан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэвэн
АО-до газетэ хэблэгдэ.
Директорийн телефон: 2-40-45.
Б-0079-дэхи номергойгоор
бүрихэлдэ абганхай.
Заказ № 7853.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приёмнын - 2-54-54, редакторай орлогшын - 2-68-08, харюусалгата секретариин - 2-50-52, секретариатай - 2-62-62, таһагууд: нийтүн-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическэ - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон хургуулинуудай - 2-60-21, (даагшань), 2-57-63, олонинтын хүдэлмэрийн ба мэдээсэлэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулгын - 2-67-81; корректорнүүдэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнүүд: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-35-95.